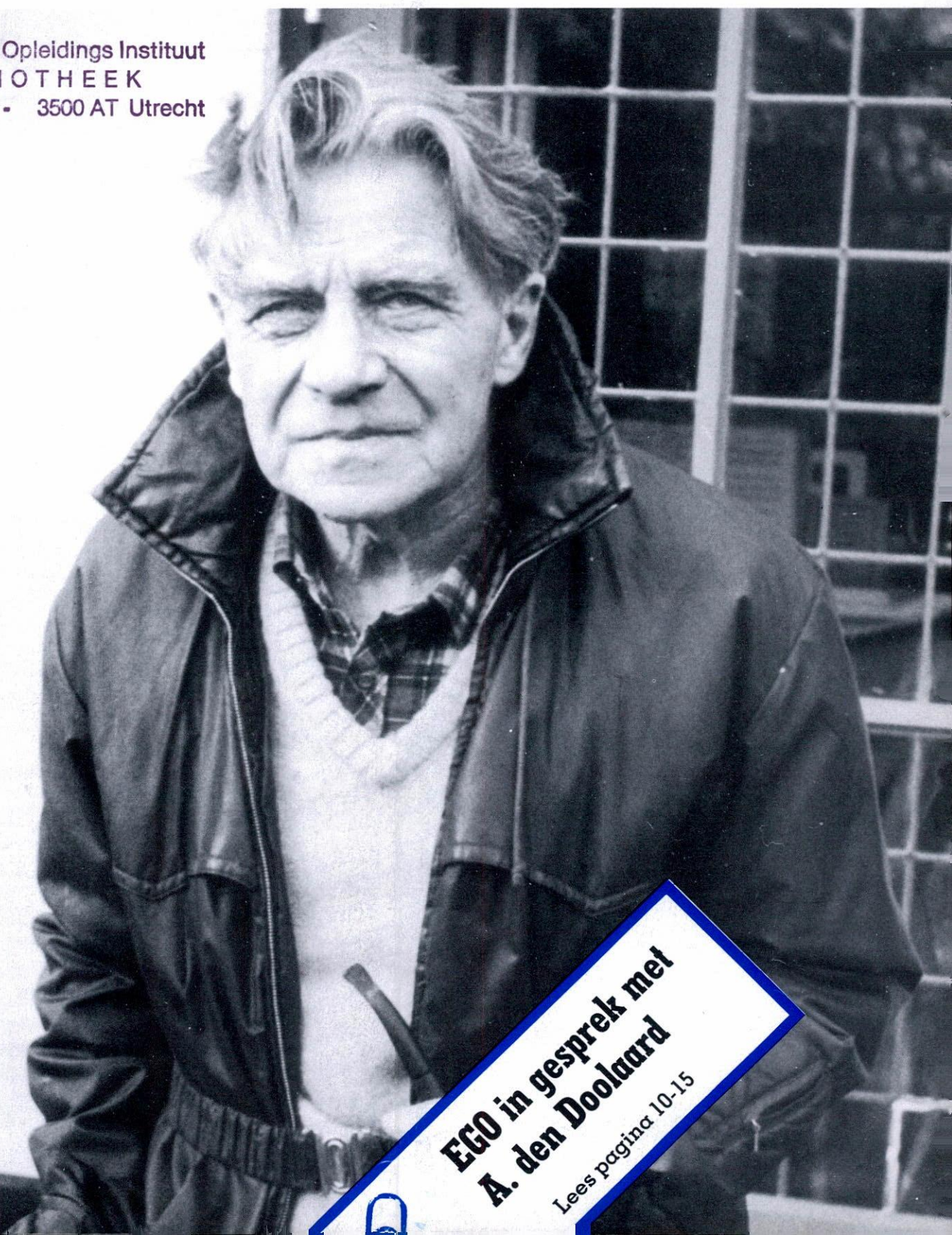

MAANDBLAD VAN DE HUMANISTISCH GEESTELIJKE VERZORGING IN DE KRIJGSMACHT

Humanistisch Opleidings Instituut
BIBLIOTHEEK
Postbus 797 • 3500 AT Utrecht

**EGO in gesprek met
A. den Doollaard**

Lees pagina 10-15

Redactie:

Wim Heij (voorzitter),
Frank Spoelstra (eindredacteur),
Klazien van Brandwijk, Wim Rein-
ders, Hans Schonk, Cher Turel,
Paul Vonk.

Adres red. en admin.:

Bureau Hoofdraadsman
Coornherthuis, Oranje Nassaulaan
71, 3708 GC Zeist.
Tel. 03404-14436.

Vaste medewerkers:

Bert Brounts, Adriaan Bijl, Theo
Carree, Anton Constandse, Sietse
van der Hoek, Jan Kooijman,
Willy Lohmann, Frits
Maas, Leo van Opzeeland, Rien
Robijns, Adriaan Soeterbroek, Jan
Stoof, Frans Wermer, Koos van de
Wetering, Hans van Wissen.

Vormgeving:

Joop van Rossum/Frank Spoelstra

Druk:

Brouwer Offset b.v. Utrecht
Gedrukt op kringlooppapier

Inhoud

Artikel verboden	2
Als de ijskoorts van de	
Elfstedentocht	3
Dienstweigeren	4
Peter van Straaten	5
Sport en poëzie	6
Moord in extase	8
Den Doolaard: „We zijn te ver gegaan“	10
Geknipt voor U	16
Overpeinzingen . . . /Berichten	17
Werk en vrije tijd	18
Edgard Tjigtat	20
Boeken/bladen/brochures	22
EGO-puzzle	23
Willy Lohmann	24

EGO: informatie gids

Artikel verboden

Bij veel militaire onderdelen is het een traditie, dat geestelijk verzorgers worden uitgenodigd om een bijdrage te leveren aan het kerst- en nieuwjaarsnummer van het onderdeelblad. Zo was het hieronder afgedrukte stukje van onze raadsman in Assen. Wil Gerards, bestemd voor de „Ramskop“ van de 42e Painfbrig. „Was bestemd“, want plaatsing werd verboden door de plv. cdt van de brigade, de kolonel Th. H. Verhaar. De kolonel rechtvaardigde het verbod met het motief, dat de z.i. politieke strekking van het stuk aanleiding zou kunnen geven tot discussies onder het personeel.

Een vreemde zaak, omdat gv-ers voor hun bijdrage worden uitgenodigd als gv-er; dat houdt per definitie in: „met behoud van en respect voor de eigen verantwoordelijkheid van de geestelijk verzorger voor de inhoud van zijn/haar werk“.

Bij het ontbreken van dat fundamentele respect, wordt de gv-er noodzakelijk gedwongen zich af te vragen of onder dergelijke voorwaarden zo'n uitnodiging in het vervolg nog wel geaccepteerd kan worden.

Als verdedigers van de vrijheid van meningsuiting willen wij overigens onze lezers in het noorden het gewraakte stukje niet onthouden.

Redactie

Het staat er weer aan te komen, het kerstfeest, dat reeds eeuwen voor het begin van onze jaartelling werd gevierd als een seizoen-wisselfeest; en nog even en we beginnen weer aan een nieuw jaar.

En precies zoals de vorige jaren zullen we elkaar weer alle geluk en gezelligheid toewensen; en weer zullen we het menen. En ook weer zullen de staatshoofden en geestelijke leiders hun boodschappen de wereld in zenden, waarin ze gewag maken van vrede en hoe het eigenlijk op de wereld behoort te gaan. En weer zullen we hopen, dat in het nieuwe jaar ons het geluk zal toevallen, en weer zullen we wellicht teleurgesteld worden, omdat . . . geluk niet kán „toevallen“. Althans niet het „Geluk“ met de grote G. Want dat „geluk“ is „gelukken“, gelukken als mens. Dat betekent er in slagen het wezenlijke van het mens-zijn tot ontwikkeling te brengen, optimaal te ontplooien. 'n Gelukkige samenleving is dan 'n „geluk-te“ samenleving; 'n samenleving, waarin niemand rust zal kunnen hebben, zolang het ook nog maar een mens aan de kansen voor menselijke ontplooiing ontbreekt. „Vrede“ in zo'n samenleving heeft dan verbanding met „ge-rustheid“, de wetenschap, dat het niemand aan de voorwaarden om „te gelukken“ ontbreekt; de geruststelling, dat die samenleving inderdaad de eis van deze sociale-gerechtigheid realiseert.

In de waarneming van zeer velen zal 1983 helaas allerminst iets van deze gerechtigheid hebben toegevoegd; integendeel, b.v. van de nog steeds afnemende hoeveelheid beschikbare arbeid wordt een nog steeds groeiende groep (even goede vaderlanders als u en ik) uitgesloten; steeds groter wordt de kloof tussen de inkomens van hen, die nog 't geluk van werk hebben en de pechhebbers; en de inkomens van hen, die naar algemene maatstaven reeds jaren geleden van 'n absoluut minimum moesten zien rond te komen, blijken toch nog keer op keer - en bij willekeurige ingreep - verlaagd te kunnen worden. Steeds weer een andere groep wordt aangewezen om op te draaien voor het probleem van het staats-financieringstekort.

„Geluk“ is je mens-zijn ontplooien, maar hoe doe je dat, als je aan niets anders meer kunt denken dan aan hoe rond te komen van een absoluut te weinig, en bovendien wetend, dat het antwoord op die vraag dus eigenlijk niet bestaat?

Ter rechtvaardiging van veel beleid in deze en vaak ook ter verdediging van eigen positie wordt steeds weer opnieuw het argument van de economische recessie van stal gehaald; maar het samen rijker of armer worden heeft niets te maken met gerechtigheid, maar slechts iets met de graad van welvaart; en los van die graad is het een zaak van sociale gerechtigheid hoe die rijkdom of armoede wordt verdeeld. Daarom lijden we nu niet zozeer aan een economische dan wel aan een gerechtigheidskrisis. En er bestaat geen enkel excuus: als we eenmaal hebben toegestaan, dat onze samenleving van sommigen mag eisen, dat ze er in zullen lukken rond te komen van een minder-dan-minimum inkomen, hebben we tevens erkend, dat alle anderen nog veel meer kunnen . . . ten gerieve van die samenleving en ten gerieve van de geringste inkomens.

Geluk valt niet toe, geluk moet worden gemaakt; „vrijheid“ heft zichzelf op als die wordt aangewend anders dan om op gelijke wijze tevens de voorwaarden voor geluk van de laatste van ons te realiseren. Niemand van ons kan zich van zijn verantwoorde-lijkheid hiervoor ontdoen. Prettige dagen.

Wil Gerards

Als de ijskoorts van de Elfstedentocht

De economie lijkt weer een beetje op te leven. In de Verenigde Staten, in West-Duitsland en ook heel voorzichtig in Nederland is er weer sprake van enige groei. De aandelen doen het goed; op de effectenbeurzen worden records gebroken. Er leeft kennelijk iets. Het is nog van onbestemde aard, maar het geeft een heel licht geluksgevoel: eindelijk is het dadelijk zover . . .

Misschien doet dat gevoel nog het meest denken aan de weken waarin de vorst doorzet, de Friese wateren dichtvriezen en eerst lacherig, maar daarna steeds serieuzer over een Elfstedentocht wordt nagedacht. Geloven dat die ooit nog zal komen doet niemand eigenlijk meer. Het water is te vervuild om snel dicht te vriezen, het wordt door de afvalwarmte van elektriciteitscentrales ook te lang op te hoge temperatuur gehouden.

En als het misschien allemaal net kan met het ijs, dreigen de massale toeloop van schaatsters en de aan hysterie grenzende belangstelling van toeschouwers roet in het eten te gooien. Dus of die ijskoorts ooit tot iets echt feestelijks leidt is zeer de vraag. Iedereen weet dat wel zo'n beetje, maar niemand trekt zich veel van die kennis aan.

Selectieve groei

Zo is het ook met die oplevende econo-

mie. Vrijwel niemand gelooft meer dat het banen zal opleveren, tot een meer evenwichtige samenleving zal leiden, een samenleving waarin niet alleen de rijkdom gedeeld wordt, maar vooral ook de armoede. In Nederland, in het zgn. rijke Westen, in de talloze landen van de Derde Wereld. Niemand is er van overtuigd dat bij een oplevende economie het leven op aarde echt gezonder zal worden. Bij het huidige streven naar welvaart is het begrip „selectieve groei” bewust naar de achtergrond gedrongen. Dat betekent dat bij allerlei processen niet al te moeilijk moet worden gedaan over natuur en milieu, over de uitbuiting van ontwikkelingslanden, over de vraag of het wel zo zinvol is met de produktie van oorlogsmaterieel de economie te bevorderen.

De vraag of „groei” als zodanig wel nuttig is, wordt de laatste tijd nauwelijks gesteld. De afweging van „welvaart” tegen „welzijn” blijkt nu al weer te zijn verouderd. Het vertrouwde

voortuitgangsgeloof is terug van weg geweest en over de bezwaren daartegen voor mens, milieu en maatschappij wordt maar liever niet in het openbaar gerept.

Het is nauwelijks twintig jaar geleden dat de milieubeweging opkwam. Te laat, zoals we aan de niet te stuiten lijst van gifvondsten overal in het land kunnen zien. Maar toch weekte die milieubeweging heel wat los. Internationaal droeg de Club van Rome met z'n rapport „Grenzen aan de groei” veel bij aan discussie en bezinning. In 1972 volgde een soort Nederlandse bewering door de Commissie Mansholt. Later maakte o.a. prof. B. Goudswaard zich sterk voor een „economie van het genoeg”. En in de zgn. Brede Maatschappelijke Energiediscussie was er o.m. een alternatief scenario van het Centrum voor Energiebesparing te Delft.

Dweilen met de kraan open

Aan gedegen analyses, aan mooie plannen heeft het eigenlijk de laatste twintig jaar nooit ontbroken. Maar hebben al die ideeën die een andere, een mens- en milieuvriendelijke richting uitgewezen, wel ooit voldoende weerklank gevonden? Het blijkt van niet. Natuurlijk worden er ook nu heus wel zinnige maatregelen genomen om bijvoorbeeld natuur en milieu te sparen, maar als geheel heeft bijvoorbeeld veel overheidsbeleid het karakter van dweilen met de kraan open.

Het komt er op neer dat de richting van de samenleving de afgelopen periode niet wezenlijk is veranderd. Onze manier van leven, wonen, werken en vrije-tijd-besteden, onze cultuur met een groot woord, heeft zoveel natuur- en milieu-onvriendelijke kantjes dat er juist ook voor menige deskundige weinig hoop meer is voor een echt gezonde samenleving in de toekomst. En nu we met z'n allen uit een kortstondig economisch dal kruipen, doen we half verdoofd van gelukszaligheid er met de ogen dicht weer een schepje bovenop.

En dit alles terwijl de zure regen al jarenlang op ons blijkt neer te dalen. Gelukkig prikt die een beetje om ons weer wakker te schudden. Zijn de bossen al kaal als we onze ogen weer opendoen?

Frits Maas

(foto Jan van de Kam)

Dienstweigeren

Een gesprek over aarzelingen en zekerheden

Peter van Sparrentak is chauffeur bij het 48e Painfbat op de Koning Willem I kazerne in 's-Hertogenbosch. Hij worstelt met de vraag of hij in het leger zal blijven of dat hij alsnog dienst gaat weigeren door een beroep te doen op de Wet Gewetensbezwaren Militaire Dienst. Raadsman Wim Reinders had een gesprek met hem over zijn vele vragen en aarzelingen, maar ook zekerheden en legde dit voor EGO vast.

Wat voor twijfels had je om in dienst te gaan?

Ik vind het heel griezelig dat men van bovenaf bepaalt wanneer ik een wapen moet gebruiken. Ik vind dat ik dat zelf moet kunnen bepalen, ik wil zelf de vrijheid houden om te bepalen op welk moment ik wil schieten. Ik houd mezelf het recht voor om te weigeren als ik het bevel krijg om te schieten. Ik denk niet in de trant van bevel is bevel, degene die de trekker overhaalt is daar persoonlijk verantwoordelijk voor.

Hebben de mensen aan de top niet veel meer overzicht en kunnen zij niet beter uitmaken wanneer er geschoten moet worden?

Daar zijn in de geschiedenis ook al heel rare dingen mee gebeurd. Dat probeer ik voor mezelf te allen tijde te voorkomen. Dat is nou juist iets waar tegen ik wapens zou willen gebruiken: tegen zulke extreme toestanden waarin je eigen persoon niet meer meetelt. In het leger ligt dit soort dingen ook heel moeilijk. Als individu kom je niet aan bod, de organisatie is het belangrijkste.

Vond je het daarom ook moeilijk om in dienst te gaan?

Jazeker, maar er komt meer bij. Ik heb er ook moeite mee dat het als vanzelfsprekend wordt beschouwd dat je in dienst gaat. Het is in het leger ook vanzelfsprekend dat Rusland de grote vijand is, terwijl ik even bang ben voor de Amerikanen als voor de Russen. Beide systemen zijn tamelijk extreem, daarom bevallen ze me niet. In Europa zitten we in een soort mengvorm tussen deze twee, maar wat mij betreft mag er nog wel wat meer gemengd worden, ook in de rest van de wereld.

Je bent toch het leger ingegaan. Waarom?

Ik ben niet helemaal tegen het leger, want in sommige gevallen kan het leger best nuttig zijn. Ik wil bijv. wel meevechten tegen fascistische machten en tegen extreem linkse of extreem rechtse dictaturen. Als die ons zouden aanvallen, wil ik me daar met een leger tegen verdedigen. Tegen onmenselijke regimes mag je best wapens ge-

bruiken.

Vind jij jezelf pacifistisch?

In heel veel gevallen ben ik wel pacifistisch, in het dagelijks leven zal ik bijna nooit geweld gebruiken, pas in het alleruiterste geval. Ik doe alles wat ik kan om een konflikt te voorkomen. Maar als het gevaar dreigt dat je met geweld onder de voet wordt gelopen, moet je je verdedigen, desnoods met geweld. Je kunt wel vredelievend zijn, maar er zijn regimes waartegen je gewoon niet vredelievend kunt zijn.

Ondanks je twijfels ging je dus het leger in. Was dat ook omdat je moeilijk een definitieve beslissing kon nemen om dienst te weigeren?

Toen ik in dienst ging, had ik er nog niet zo diep over nagedacht. Ik moest ook eerder opkomen dan ik had gedacht. Ik begon met een rijopleiding waar ik me helemaal op concentreerde, want als ik daar niet voor slaagde, kreeg ik een of ander rotbaantje. Over andere dingen dacht ik niet veel na, daar geven ze je trouwens ook niet veel gelegenheid voor, je wordt helemaal overdonderd. Ik heb toen nog eens een gesprek met een dominee gehad, want over dit soort dingen wordt er op de kamer helemaal niet gepraat. Daar was de sfeer niet naar. Ik zag het eigenlijk helemaal niet zitten, maar ging toch geleidelijk aan meedoen, vooral ook door de druk van de omgeving.

Werd de twijfel rond het leger groter of

kleiner toen je er eenmaal in zat?

Die twijfel werd steeds sterker. Het leger heeft zeker bestaansrecht, maar het gaat voor mij in sommige opzichten te ver. Het bezit van kernwapens bijvoorbeeld, en ook wanneer je tegen burgers ingezet zou worden. Ik werk niet mee als militairen worden ingezet bij stakingen. Dan wordt de samenleving mij te militaristisch.

Kernwapens horen toch ook bij het leger? Waarom wil je daar niets mee te maken hebben?

Vanuit humanistisch oogpunt en het zal ook wel een beetje te maken hebben met mijn opvoeding. Het zijn wapens die de mensheid in z'n geheel bedreigen, ze kunnen de wereld vernietigen. Er wordt wel gezegd dat ze alleen maar voor de verdediging zijn en niet voor gebruik, maar... Ze zijn al een paar keer gebruikt en een oorlog tussen Rusland en Amerika zou wel eens in Europa kunnen worden uitgevochten, met kernwapens.

Bij kernwapens is één druk op de knop goed voor tienduizenden doden. Bij gevechten op het slagveld moeten duizenden mensen de trekker overhalen. De gevolgen zijn niet te vergelijken.

Waar ligt jouw grens om niet meer mee te doen? Bij het bewaken van kernwapens of bij het meegaan als chauffeur naar de opslagplaats van kernwapens?

Ik ben naar de kapitein toegestapt en heb met hem een gesprek gehad over kernwapens. Ik wilde weten wat het allemaal inhield om mee te gaan als chauffeur voor de ondersteuning. Het is allemaal nog wat onduidelijk wat ik moet doen, maar als ik die dingen moet bewaken, weiger ik. Dát weet ik zeker. Het is een moeilijke keus om wel mee te gaan als chauffeur. Drie weken Nieuwersluis voor als ik niet meega, dat wordt me wel wat zwaar. Voor mij ligt de grens bij het bewaken van kernwapens. Als ik daar ben, beoordeel ik ter plekke wat ik wel of niet wil doen.

Waarom is dat bewaken voor jou de grens?

Omdat die kernwapens dan zo dichtbij gekomen zijn, dat ik niet verder wil gaan. Dan kan ik er niet meer om heen, dan stop ik. Je kunt ook al eerder zeggen dat je niet meer meedoet. Maar ik zit onder andere in het leger, omdat daar ook mensen moeten zijn die zeggen dat ze niet aan alles meedoen. Dat kan een positief effect hebben op anderen. Een soort protestdienst dus.

Heb je drie weken gevangenisstraf over voor een weigering?

Je mag dan als crimineel gezien worden als je gezeten hebt, ik vind dat ik een grote crimineel ben als ik kernwapens ga bewaken. Mijn ouders hebben er gelukkig begrip voor en dat is een hele steun, want meestal is er voor dit soort dingen meer tegenwind dan sympathie.

Je laat nog steeds de mogelijkheid

"HET IS MAAR EEN FILM, HOOR."

"LIEVERD, HOE VAAK MOET IK HET NOU NOG ZEGGEN...
DOE EEN JAS AAN ALS JE IN DE TUIN GAAT ZITTEN MORREN."

Peter van Straaten's zorgelijke grappen

Al weer even geleden ontving de veelzijdige tekenaar Peter van Straaten (geb. 1935) de prijs 1983 van het Stripschap, een jaarlijks toe te kennen prijs aan een verdienstelijk striptekenaar.

Terecht die toekenning, want zijn bekende strip „Vader en Zoon” verschijnt nu al jarenlang, zonder aan sukses in te boeten, bijna dagelijks in Het Parool. Daarnaast tekent Van Straaten politieke spotprenten voor Vrij Nederland en verschenen enkele getekende verhalen (o.a. het bewind Van Agt) van zijn hand. Ook schetst hij regelmatig de treurigheid in de omgang tussen

mensen. Zorgelijke grappen worden ze genoemd met het accent op het woord-je zorgelijk. Zo verschenen in deze categorie achtereenvolgens „Moeder, ik ben niet gelukkig”, „Het blijft tobben” en „Alles komt goed”.

Wat de prenten gemeen hebben is subtiel leed. Kleine geestelijke nood die door mensen geleden wordt (op reis, in bed, aan de bar, op een partijtje, op kamers, thuis, in de verhouding ouders en kinderen enz.) Van Straaten weet vooral een sfeer van eenzaamheid in zijn prenten op te roepen. Een sfeer die hij zelf aan den lijve leerde kennen

toen hij zijn woonplaats Arnhem inruilde voor Amsterdam en zo'n slordige zes jaar op kamers woonde.

De onderschriften vormen een onverbreekelijke eenheid met de tekst en zijn veelal puntgaaf.

Met de laatste bundel „Alles komt goed” heeft Peter van Straaten andermaal bewezen, dat hij zich internationaal kan meten met het handjevol briljante cartoonisten en illustratoren. Een hartverscheurend mooi boek!

Wim Heij

„Alles komt goed” door Peter van Straaten werd uitgegeven door Van Gennep te Amsterdam. Prijs f 19.50 (paperback) of f 34.50 (gebonden).

open om een beroep te doen op de Wet Gewetensbezwaren. Waarom?

Ik twijfel er steeds meer aan of het leger wel voor goede doelen wordt ingezet, dat is voor mij tegen fascistische en extreme regimes. Ik vind dat alle wapens pas in het alleruiterste geval mogen worden gebruikt, maar kernwapens nooit. Degenen die daarover beslissen zijn op dit moment met een gigantische wapenwedloop bezig. Misschien willen zij helemaal niet dat wapens pas in het alleruiterste geval worden gebruikt.

Ben je bang dat er te snel naar de wapens gegrepen wordt?

Precies, misschien willen zij ze al eer-

der gebruiken dan ik. Dan doe ik niet mee.

Kun je op dat moment nog nee zeggen, of is de druk van de situatie dan al zo groot geworden dat je dan niet meer nee kunt zeggen? En is dat de reden waarom je erover denkt om misschien vóór die tijd te zeggen dat je niet meer meedoet met het leger?

Ik heb zo weinig in te brengen, dat ik misschien nu al beter dienst kan weigeren. Bij Defensie zegt men dat het leger er alleen maar is voor de verdediging, maar ze zijn zo agressief bezig met steeds meer wapens, steeds meer, en dan nog de plaatsing van de kruisraketten misschien...

Het moment om te zeggen: ik stap eruit, kan voor mij aanbreken terwijl ik nog in dienst zit. Ik ben bezig om na te denken over wat ik het beste doen kan. Dat heb ik nog niet helder. Ik weet nog niet echt zeker of ik erin blijf of dat ik eruit ga.

Wim Reinders

P.S. Kort voor het ter perse gaan van dit EGO-nummer bereikte ons het bericht, dat Peter van Sparrentak meeging als chauffeur naar de „site-wacht” en daar toen toch wacht moest lopen. Dat weigerde hij en daarvoor moet hij nu voor de krijgsraad verschijnen. Hij denkt er sterk over om alsnog een beroep te doen op de Wet Gewetensbezwaren Militaire Dienst.

W. R.

Sport en poëzie

Er wordt in Nederland heel wat aan sport gedaan, dat zal niemand tegenspreken. Het aantal gedichten met de sportwereld als onderwerp is daarentegen zeer beperkt. Ook dat is een waarheid als een koe. Sommigen menen dat de oorzaak gelegen is in het feit dat schone kunsten en sport elkaar niet verdragen. Een andere reden zou kunnen zijn dat een schrijver niet over sport kan schrijven wanneer hij deze niet kent, niet heeft beoefend. Het is hem dan niet mogelijk in de huid van een sportman te kruipen.

Toch zijn er wel enkele uitzonderingen. Herman Gorter, een reus onder de Nederlandse dichters, was in zijn tijd een fervent cricketspeler. Hij speelde zelfs dertien maal voor de nationale ploeg. Een gedicht over cricket heeft hij echter nooit geschreven. Wel komt in zijn beroemde gedicht „Mei” (1889, de wieler-

sport stond nog in de kinderschoenen) een passage voor over wielrenners.

Buddingh'

De meest bekende uitzondering is zonder enige twijfel de Dordtse schrijver/dichter Cees Buddingh' (geb. 1918). Hij schreef niet alleen een boek over de voetbalsport („Het bruine monster”), maar ook vele gedichten. Maar Buddingh' was dan ook een begenadigd voetballer. In de jaren voor de Tweede Wereldoorlog speelde hij als rechtsbuiten of midvoor voor DFC (het huidige F.C. Dordrecht), toen een vooraan-

Cees Buddingh

JEUGDHERINNERING

na de wielervedstrijd
op de mulle zandbaan
slenterde ik huiswaarts
door de zomervelden

de stank van masseerolie
vermengd met stof en zweet
op de bodies van de renners
zat nog in mijn neus

vreemd: ik ontdekte
voor het eerst de spermageur
van haast gerijpte rogge
in de avondzon

thuis nam ik hanig
van trots mijn fiets
en sprintte uiterst soepel
het dorp door naar mijn lief

Uit: EEN LIEFHEBBEND GEHEUGEN KORRIGEERT, Eindhoven 1968

Frans Babylon

staande club in Nederland. Spelend naast international Mijnders scoorde Buddingh' de ene goal na de andere. Wellicht zou hij zelfs het Nederlands elftal gehaald hebben, ware het niet dat de militaire dienst (1938) en longtuberkulose (1942) roet in het eten gooiden. Langdurig verblijf in het sanatorium betekende het einde van zijn loopbaan als voetballer.

De liefde voor de voetbalsport is hij echter nooit meer kwijtgeraakt. Nog steeds gaat hij regelmatig kijken. Geen wonder dat de voetballerij regelmatig in zijn poëzie is terug te vinden. Een voorbeeld daarvan in zijn gedicht $1 \times 1 = 1$, waarin tevens het hoog opzien tegen dichters aardig wordt generaliseerd:

Ik heb nooit hard gelopen
om dichters te ontmoeten
maar mij wel vaak buiten adem gefietst
om op tijd bij een voetbalwedstrijd te zijn.

Wielrennen

Onlangs stelde Gijs Zandbergen voor uitgeverij Nijgh en Van Ditmar een bundel „Wielergedichten” samen. Een prijzenswaardig initiatief, omdat nog steeds te veel mensen deze combinatie niet zien zitten. In deze bundel tal van bekende dichters. Jan Kal, ja, die van

Gerard Baake

PETER POST: WIELRENNEN

Peter, in de auto naast je in de zon
volg ik Joop Zoetemelk, Raas, Lubberding en
Pronk. Rust beheerst het bonte peloton
Sneeuwwit bloeien in Limburg de seringen

Ineens raak jij van 'n vreemde drift bezeten
Ik ken je zo niet. Rukkend aan het stuur,
jaag je naar voren en schreeuwt korte kreten.
De troep barst los. Je ogen schieten vuur.

Het peloton ligt uit elkaar geknald.
Ontredde, triomf! Post was er weer.

Maar eventjes en alles is geregeld.
De keizer ging kort in zijn rijk te keer.

De overwinning is royaal bezegeld.
Je blik straalt rust, Peter, ik ken je weer.

Uit: SPORT, SPELEN, SPAANDERS, Bazaar 1981.

Loek Brons

JEUGDSENTIMENT

Toen ik nog klein was,
bezocht ik met mijn ouders veelvuldig
de badplaats Rockanje,
alwaar men mij dikwerf treffen kon
in 'De Houten Paardjes',
een speeltuin in het Rondeweibos.

Er stond een glijbaan van precies
hetzelfde hout,
als men doorgaans kan ontwaren
- achter Moeskops of Van Vliet -
op de slechtgekleurde plaatjes, die
je vader destijds bij z'n sigaretten
kreeg (of je moeder bij de margarine),
van lang vervallen wielervanen.
Smalle naast elkaar gelegen latten,
meestal hard en spiegelglad; soms ook
zachter en stroef door de regen.

Toen nu op zekere dag
dit - mijn favoriete toestel - voor
het publiek gesloten bleef, en ik
onverwilt bij d'exploitant naar d' oorzaak
informeerde, bleek,
dat er diezelfde morgen iemand met
z'n reet in een enorme splinter
was gegleden.

Als een saté kwam hij beneden.

Uit: MODERNE GEDICHTEN, Amsterdam 1979.

J. A. Deelder

Dick van der Meijden

„Fietsen op de Mont Ventoux“; Tim Krabbé, ooit reed hij in de rijen der amateurs; Hans Warren; Louis Ferron; Gust Gils en de reeds eerder genoemde Herman Gorter met zijn Mei-fragment. Om er maar enkele te noemen. Bekende begrippen en figuren uit de wielrennerij zoals de Tour de France, het bergklassement, de sprint, Gent-

Wevelgem, Joop Zoetemelk (over zijn afwachende manier van fietsen), Peter Post en Gerrie Knetemann komen aan bod. De bundel, die geïllustreerd is door jonge kunstenaars en voorzien van wielerkundige aantekeningen, zal zeker de fietsliefhebbers aanspreken. Deze wielergedichten - waarvan wij er hier een drietal afdrukken laten zich

niet alleen uitstekend lezen, maar tonen ook ondubbelzinnig aan dat sport en poëzie prima samen kunnen gaan.

Wim Heij

„Wielergedichten“, samengesteld door Gijs Zandbergen, werd uitgegeven door Nijgh en Van Ditmar te Den Haag. Prijs f 17,50.

Moord in extase

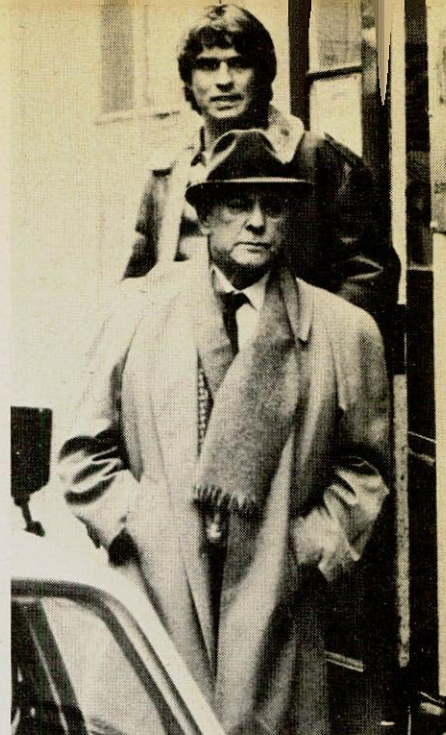
Wanneer u enigszins in film geïnteresseerd bent, hebt u langzamerhand in de diverse media al een opsomming kunnen aantreffen van Nederlandse films die in 1984 zullen uitkomen dan wel gemaakt worden. Er zit duidelijk vooruitgang in, zowel in het aantal en het peil als in de verscheidenheid aan vaderlandse rolprenten. Remake's, politiers, psychologische thrillers, tekenfilms, horror: we draaien goed, en we doen een voorzichtige gooi naar internationale erkenning. Die begint er ook steeds meer te komen.

Het is duidelijk dat in het licht van deze hoopgevende ontwikkelingen steeds meer mensen hun geluk in de filmwereld zullen gaan beproeven, en dat is alleen maar gunstig, want het groepje dat de dienst uitmaakte was tot nu toe wel erg klein.

Zo'n nieuwkomer, die het voor 't eerst met een avondvullende bioscoopfilm waagt, na een paar tamelijk succesvolle films voor de televisie te hebben afgeleverd, is de Haagse cineast Hans Scheepmaker. Producent Henk Bos zocht hem aan voor de, eveneens eerste, verfilming van een roman van de populaire oud-politieman A. C. Baantjer, *Moord in extase*. Gewoon een lekkere film voor een ontspannende avond uit, luidde de bestelling, en Hans Scheepmaker heeft recht-toe recht-aan naar dit doel toegewerkt. De 32-jarige regisseur leerde op de filmacademie de degelijke eerste beginselen van het vak en dat is goed te zien. Het verhaal, over een overval op een geldtransport waarbij doden vallen en waarvan de uiteindelijke oplossing, zoals dat hoort, verrassend te noemen

is (als ik eerlijk mag zijn, een beetje gezocht vond ik de manier waarop de man, die lange tijd hoofdverdachte was, werd ontmaskerd wel, maar dat kan men de regisseur niet aanrekenen, dat stond in het boek) wordt vakkundig van begin tot eind opgebouwd. De stunts hebben internationale allure, zijn werkelijk uitstekend in beeld gebracht en de rollen worden voor het merendeel voorbeeldig gespeeld.

Voor de beide hoofdfiguren, De Cock en zijn onhandige assistent Vledder, koos het duo Bos-Scheepmaker nu eens niet de mannen die we al zo vaak gezien hebben, maar besloten ze in zee te gaan met Joop Doderer en Ron Brandsteder. Van Doderer is in brede kring bekend dat hij veel meer in zijn mars heeft dan de Swiebertje-vertolking waar hij nooit meer van af zal komen. Brandsteder was een grotere gok. „Natuurlijk heb ik gebruik gemaakt van het feit dat Brandsteder populair is,” geeft Scheepmaker ruiterslijk toe. „Maar ik kon me ook geen echte misser permitteren, dus ik heb wel degelijk een heel zorgvuldige screentest met

Joop Doderer en Ron Brandsteder

hem gedaan. Maar na vijf minuten wist ik al dat ik goed zat. Hij heeft geen dragende rol in de film, dat scheelt. De film met Willem Ruis ging voor een groot deel de mist in omdat de man de hele film droeg.

Brandsteder is in zijn televisieshow ook een beetje een klunzig type, onhandig maar wel erg aardig. Precies wat we zochten. Ik ben over het functioneren van het duo heel erg tevreden. Ze vulden elkaar prima aan.” Ron Brandsteder zei me over zijn aandeel in *Moord in Extase*: „Een geweldige ervaring heb ik het gevonden, volkomen nieuw. Ik heb er erg veel van geleerd, ook voor mijn televisiewerk. Met Joop Doderer heb ik heel lekker gewerkt, en ik heb een diep respect voor zijn vakmanschap gekregen. Natuurlijk hebben mensen me op het risico van zo'n onderneming gewezen, en allemaal kwamen ze aandragen met Willem Ruis (van wie ik trouwens vind dat hij een tweede kans moet krijgen, want ik geloof nog altijd in zijn mogelijkheden als acteur), maar als je nooit eens iets probeert, dan weet je ook niet wat je in je mars hebt. Ik ben zelf heel tevreden over het eindresultaat.”

Behalve Joop Doderer en Ron Brandsteder speelt Manouk van der Meulen een belangrijke rol in *Moord in extase*. Een beeldschoon meisje, dat debuteerde in *Sprong* naar de liefde, en ook in *De boezemvriend* meedeed. Bepaald nog geen allround-actrice, maar dat komt (misschien) nog. Erik van der Donk als de betweterige commissaris deed wel een beetje erg aan over-acting, maar Hero Muller als Dikke Kees, met wie het uiteindelijk niet best afloopt, was weer een grote verrassing. Andere rollen worden gespeeld door Kees ter Brugge, Jacques Luyter, Toon Agterberg en Clair Brak. Als 't niet zo'n cliché was, zou ik deze film een veelbelovend debuut noemen. Maar u begrijpt wel wat ik bedoel.

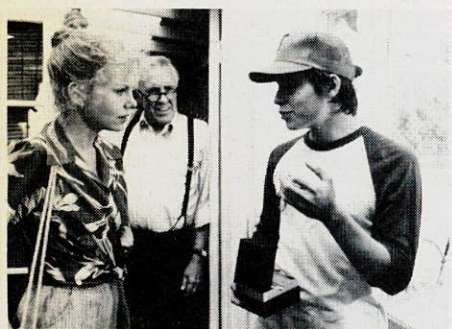
Leo van Opzeeland

Joop Doderer en Manouk van der Meulen in *Moord in extase*

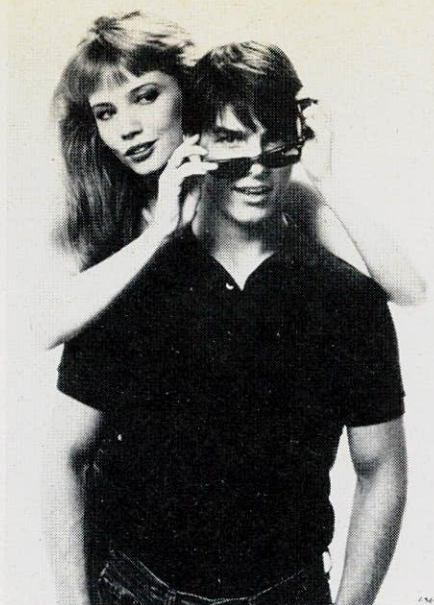
in 't kort

Neil Simon is een van de meest succesvolle toneelschrijvers van Amerika, en zijn stukken worden met de regelmaat van de klok verfilmd. In de meeste van die verfilmingen speelt zijn vrouw Marsha Mason de hoofdrol, dus ook in **Max Dugan returns**. Deze komedie is in het land van herkomst vrij koeltjes ontvangen, maar eerlijk gezegd begrijp ik niet goed waarom, want ik vond het een prima film. Marsha Mason speelt de rol van een hardwerkende lerares, een weduwe die de kost voor zichzelf en haar zeventienjarige zoon (Matthew Broderick, die op grond van deze rol werd uitgekozen om de hoofdrol in *Wargames* te spelen) verdient. Wanneer haar oude auto wordt gestolen, komt ze op het politiebureau in contact

Marsha Mason, Jason Robards en Matthew Broderick in *Max Dugan returns*

met een aardige politieman (Donald Sutherland), en 't lijkt wat te worden. Tot op een avond Max Dugan, haar vader, die in haar jeugd is vertrokken en nooit meer iets van zich heeft laten horen, opduikt. Hij wordt gezocht door de politie en heeft dringend een schuilplaats nodig. Aanvankelijk staat zijn dochter zeer sceptisch tegenover deze wat verlate vaderlijke aanhankelijkheid, maar als ze hoort dat Max ernstig ziek is, gaat ze overstag. Vanaf dan verandert er veel, want de oude man besluit om eens diep in zijn beurs te tasten en het armzalig leven van zijn dochter en zijn kleinzoon wat op te vrolijken met een paar presentjes... Wanneer de politieman, die inmiddels heeft gehoord dat Max Dugan gezocht wordt, merkt hoe groot de plotselinge welstand van zijn nieuwe geliefde is, krijgt hij argwaan. De kleinzoon kan zijn geluk niet op... *Max Dugan returns* is een vertederende, kleine film met werkelijk schitterende rollen van de vier hoofdrolspelers. Regie was van Herbert Ross, ook niet de eerste de beste.

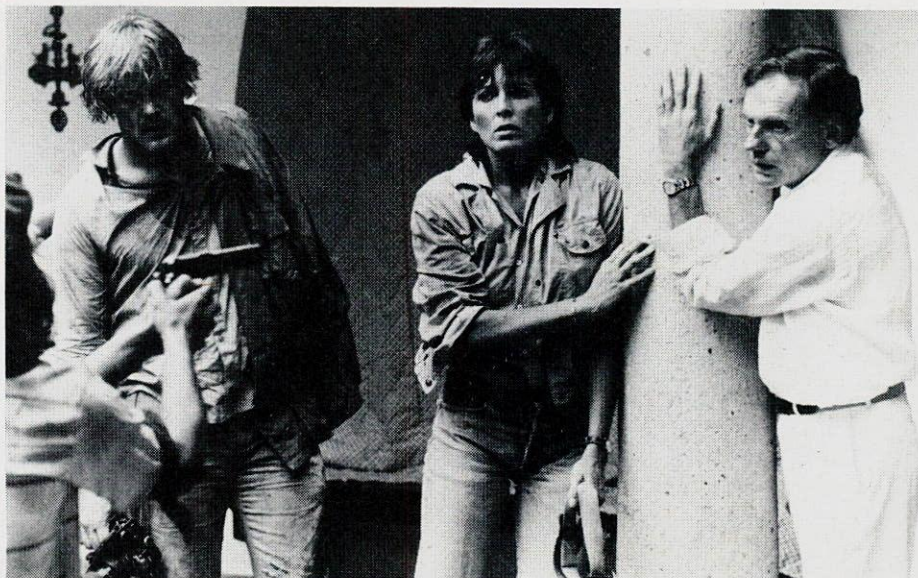
Rebecca de Mornay en Tom Cruise in *Risky Business*

In de zeer eigentijdse Amerikaanse film **Risky Business** maken we kennis met zo'n typisch Amerikaans middle-class milieu, waarin de ouders nauwelijks weten wat er in hun kinderen omgaat, en waar ze bij alles roepen: „we vertrouwen je“, om de verantwoording op de schouders van hun spruit te schuiven en verder te doen waar ze zelf zin in hebben. Joël is een jeugdige scholier, die in alles goed draait. Op school zit hij zelfs in een werkgroep voor jonge ondernemers. Wanneer zijn ouders een weekje met vakantie gaan, vindt Joël dat het tijd wordt om te ontdekken wat het leven nog meer te bieden heeft, en hij besluit samen met vrienden een call-girl te bellen. Na een misverstand verschijnt dan de door de wol geverfde Lana ten tonele, en binnen de kortste keren gebeuren alle rampen waar ouders die een tiener alleen thuis laten, benauwde dromen van hebben. Lana wijdt Joël in in de geheimen van het echte leven, en wan-

neer de ouders terugkeren in het ongeschijnlijk ongeschonden huis, ontdekt de moeder alleen maar dat er een barst is gekomen in een glazen ei, een onzinnig hebbeding waar ze erg veel waarde aan hecht. De barst in het moreel van haar kleine lieveling merkt ze absoluut niet op. Wij hebben als kijker dan inmiddels weer eens kunnen zien hoe genadeloos de Amerikanen de hand in eigen boezem durven steken, en hoe komisch en bevrijdend dat kan werken. Hoofdrollen worden gespeeld door Tom Cruise (onthoud die naam) en Rebecca de Mornay, regie was van Paul Brickman, die ook het scenario schreef.

De film **Under fire** zou je een gedramatiseerd portret van het beroep oorlogsverslaggever kunnen noemen. Nick Nolte speelt een persfotograaf die de hele wereld rondreist en de meest gruwelijke beelden vastlegt, maar die zich emotioneel distantieert van wat hij voor zijn lens krijgt. Tot hij in Nicaragua wordt meegesleept door gebeurtenissen die hem dwingen partij te kiezen, omdat hij er persoonlijk bij betrokken raakt. Of hij aan het eind van het verhaal een betere fotograaf is geworden moet je je afvragen: de koele objectiviteit waardoor hij prima nieuwsfoto's wist te maken, is hij dan inmiddels kwijt. Maar hij is er zeker menselijker op geworden, en dat aspect is natuurlijk toe te juichen. Naast de prachtige hoofdrol van Nick Nolte, die hiermee voor mij Oscarniveau heeft bereikt, spelen Jean-Louis Trintignant en Gene Hackman mee. De vrouwelijke hoofdrol is voor Joanna Cassidy, die ooit als fotomodel begon, maar nu als serieus actrice steeds meer waardering krijgt, en terecht. U kent haar misschien als de vrouwelijke replica uit *Blade runner*. Zij was de mooie donkere vrouw met de slangenact. Regie van deze film, die diepe indruk maakt en een heleboel discussie zal oproepen, was van Roger Spottiswoode. Mag u niet missen!

L.v.O.

Nick Nolte, Joanna Cassidy en Jean-Louis Trintignant in *Under fire*

Vraaggesprek met de schrijver

A. den Doollaard

„We zijn te ver gegaan”

„Ik ben er voor dat Nederland zich zo snel en resoluut mogelijk terug zou trekken uit de NAVO. De mooiste leuze die ik op 29 oktober op de anti-kernwapendemonstratie in Den Haag heb gezien was: „In 1984 met Luns de NAVO uit”. Dat was zo verneukeratief mooi. Ja, dat vond ik werkelijk prachtig.

Ik komt tot deze opvatting zuiver op gronden van zelfbehoud voor een land waar ik nu eenmaal geboren ben en mij dus enigszins verantwoordelijk voor voel.”

Den Doollaard houdt er van de dingen bij hun naam te noemen. Slechts eenmaal tijdens ons gesprek is hij diplomatiek in zijn formulering en dat is wanneer het over de positie van de geestelijke verzorging in de krijgsmacht gaat. Hij blijkt nog steeds een even weergaloos verteller te zijn als hij uit zijn boeken tevoorschijn komt. De weerslag van het ruim twee uur durende vraaggesprek vindt men hieronder.

In 1949 schreef u al dat kleine naties zoals Nederland, die bij een atoomoorlog niets te winnen en alles te verliezen hebben, zich onverwijd en met alle kracht tegen de mensonterende vernietigingswapens moesten keren. Hoe heeft dat standpunt zich bij u ontwikkeld?

Ik ben altijd tegen die kernwapens geweest, maar dat was aanvankelijk meer op gevoelsgronden, gevoelens van afschuw, dan beredeneerd en wel-overwogen. Een afgerond standpunt heb ik ingenomen toen in 1950 de H-bom aan de orde kwam. In 1950/51 werkte ik in de VS, als correspondent van de Zuid-Oost-pers, en werd met mijn neus boven op dat grote debat

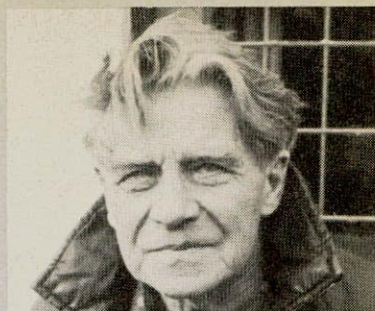
gedrukt dat er toen werd gevoerd vóór en tegen de H-bom. Het ging over het besluit de H-bom al of niet in productie te gaan nemen. Allereerst was The Atomic Energy Commission er met

„We hebben niet alleen een staand leger maar ook een staande oorlogswetenschap”

twee tegen een stem(men) tegen. Tegen! Toen kwam er ook een groep van twaalf atoomgeleerden bijeen die de volgende uitspraak deed. Ik herinner het me nog heel goed, het was op 4 februari 1950 en ik seinde dat vanuit New York naar Nederland over. Het werd zonder meer in de kranten afgedrukt, de mensen lazen het en vergaten het.

Die uitspraak luidde als volgt: „Wij geloven dat geen enkele natie het recht heeft deze bom te gebruiken, hoe rechtvaardig haar zaak ook zij. De H-bom is geen oorlogswapen meer, maar een middel om ganse bevolkingen uit te roeien. Haar gebruik zou verraad betekenen van alle zedelijke maatstaven en van de christelijke beschaving zelf.” En het einde van dat memorandum luidde: „Het staat voor ons vast dat de Russen deze bom ook kunnen bouwen.” Daarmee begon het verzet.

Om het verhaal maar even af te maken. Toen kwam kort erna het bericht dat één van die kerngeleerden, die tijdens een groot deel van de oorlog in Engeland had gewerkt, de Duitse emigrant Karl Klaus Fuchs, alle atoomgeheimen die hem bekend waren aan de Russen had verraden. Fuchs is toen in Engeland gearresteerd, bekende en kreeg dertien jaar. Toen zwaaide men

„De leeuw van Hoenderloo”

De schrijver A. den Doollaard (pseudoniem voor Cornelis „Bob” Spoelstra) behoort ongetwijfeld tot de meest gelezen auteurs van ons land. Hij werd in 1901 in Zwolle geboren. Na de HBS te hebben voltooid werd hij boekhouder. Het kantoorleven beviel hem zo slecht dat hij in 1928 de wereld in trok. In 1936 werd hij reisredacteur van het dagblad Het Volk. Tijdens de 2e wereldoorlog kwam hij, na een avontuurlijke tocht, via Frankrijk in Engeland terecht. Gedurende zijn verblijf in Londen sprak hij herhaaldelijk voor de Nederlandse zender van de BBC, „Radio Oranje”. Naast gedichten en reisreportages schreef hij een groot aantal romans waarvan de meest bekende zijn: „De druivenplukkers”, „De herberg met het hoefijzer”, „Oriëntexpress”, „Wampie”, „De bruiloft der zeven zigeuners”, „Het land achter Gods rug”, „Kleine mensen in de grote wereld”, „Het verjaagde water” en het autobiografische „Het leven van een landloper”.

Eind vorig jaar verscheen een aantal tussen 1949 en 1983 gepubliceerde artikelen over de kernbepoering in de bundel „Ik ben tegen”. Momenteel werkt Den Doollaard hard aan een nieuw boek „Halen wij het jaar 2000?”, over de intieme geschiedenis van het atoomtijdperk.

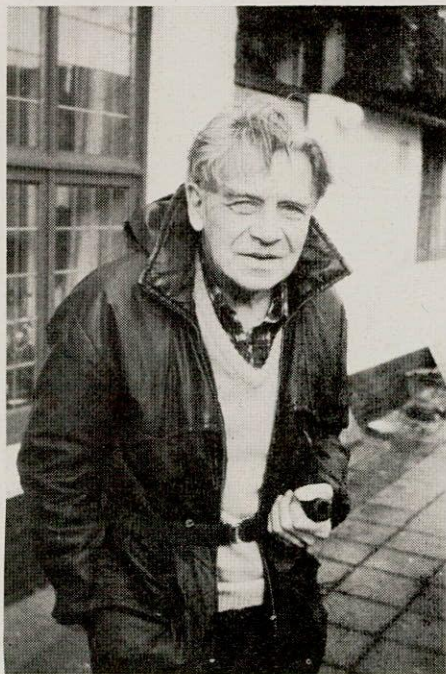
Met „Ik ben tegen” als uitgangspunt zochten de EGO-redacteurs Wim Heij en Frank Spoelstra (geen familie) „de leeuw van Hoenderloo”, zoals hij ook nogal eens wordt genoemd, op.

plotseling om: De Russen weten alles, die gaan ook die H-bom maken, dus moeten wij ook. Dat werd het begin van die vicieuze cirkel.

U hebt ergens geschreven „De wetenschap is soldatenhoer geworden.” Wat bedoelde u daar precies mee?

De wetenschap heeft zich in dienst gesteld van de oorlogvoering. Dat is in elke oorlog het geval, maar dat gebeurt tijdens een oorlog. Toen de 2e wereldoorlog uitbrak was er op wetenschappelijk gebied bijv. in Engeland heel weinig georganiseerd. Ik spreek over Engeland, omdat ik daar het grootste deel van de oorlog heb doorgebracht. Dat kwam allemaal pas in de loop van de oorlog goed op gang. Dadelijk na de oorlog gingen de wetenschappers weer terug naar hun burgerbetrekkingen.

In de VS daarentegen, na een aanvan-

kelijke demobilisatie na de capitulatie van Japan, zijn zeer veel geleerden uit de laboratoria van Los Alamos vertrokken. Een jaar later waren ze echter weer allemaal terug. Toen werd er officieel gesteld: Wij moeten permanent wetenschappelijke voorbereiding hebben van nieuwe wapensystemen. Wij kunnen daarmee niet wachten, zoals vroeger, tot er weer een oorlog uitbreekt, want dan is het te laat. Wij hebben daarmee dus niet alleen een staand leger, maar ook een staande oorlogswetenschap. Een wetenschap die in dienst staat van de soldaten, dus een soldatenhoer.

Wat zijn volgens u de oorzaken van de toenemende bewapening?

Dat zijn verschillende factoren. Het niet slagen van wapenbeperkingsonderhandelingen is in de eerste plaats toe te schrijven aan wederzijds wantrouwen en angst. Angst door de tegenstander overtroffen te worden, wantrouwen in zijn bedoelingen. De eerste die daar zo'n beetje de aandacht op heeft gevestigd was de biograaf van Lenin, Isaac Deutscher, een zeer belangrijk journalist. Deze Deutscher schreef in 1948 al dat we voor een situatie komen te staan of er voor de twee naijverige grote mogendheden, de VS en de Sovjetunie, wel samen plaats op deze aarde is. Eigenlijk is er maar

plaats voor één. En in die richting heeft het zich ontwikkeld.

Een andere factor is: hoe denkt de leidende groep? We lezen wel in de kranten Engeland besluit dit, de VS dat, de Sovjetunie loopt weg van de onderhandelingstafel. Wie zijn dat? Dat zijn kleine groepen van enige dozijnen mensen

over en weer. Aan onze kant is dat de Nuclair Planning Group van de NAVO en daar weer de uitvoerende groep van. Wat het in Rusland is, is in ieder geval ook een zeer beperkte groep, waarin op het ogenblik de militairen de overhand schijnen te krijgen. Want laten we onszelf niet bedriegen: ook in de SU zijn er haviken en duiven. En

DE TOEKOMST IN UW HANDEN

ij leven in een tijd, waarin nieuwe krachten worden ontdekt en oude erwaarloosd. Deze nieuwe krachten beloven ongekende voorspoed, maar dreigen tevens het mensdom ten onder te brengen. Slechts één kracht kan hen beteugelen, een kracht die slechts al te lang werd vernachtaagd: de kracht van de enkele mens.

In de laatste tijd verschenen enkele manifesten, waarin vooraanstaande geleerden waarschuwen, dat een volgende oorlog de ondergang kan betekenen voor een groot deel van het mensdom. Waarom maakten zij zo weinig indruk? Misschien omdat zij in enkele zinnen een vraagstuk moesten behandelen, dat de menselijke maat en het menselijk besipvermogen te boven schijnt te gaan.

Van vandaag is het kind van gisteren. Daarom probeert dit boek allereerst woord en beeld uit te leggen, niet in politieke, maar in menselijke termen, waarom er na 1945 geen waarachtige vrede kwam. Daarna probeert het een ieder die aangewezen was op de versnipperde voortzetting van onvermijdelijk gehaaste dagbladen, een samenhangend en begrijpelijk beeld te geven van de tijd waarin wij leven: het atoomtijdperk.

In dit tijdperk begon de mens te spelen met ontzagwekkende nieuwe krachten. Bij hun verschijning wekten zij geen ontzag, maar allereerst een demonische vernietigingsdrang. Maar nu zien wij hun dubbel gezicht: na tien jaar atoomtijdperk staat het vast, dat de mens in staat is om in aller levensstandaard overal op ongekende wijze te verhogen. De

gevreemde overbevolking der aarde en het slinken der bekende krachtbronnen hoeft geen vrees meer te wekken. Tenzij er een nieuwe oorlog komt, die een eind maakt aan alle vrees.

Dit boek wil echter het besef bijbrengen, dat ook de gedroomde wereldwelvaart een spel blijft met het grootste geheim van het heelal: de scheppingskracht zelf. In de schepping is zij gericht op het goede. Maar de moderne Prometheus, die deze scheppingskracht uit de hemel stal, heeft thans een oneindige macht, ten goede en ten kwade.

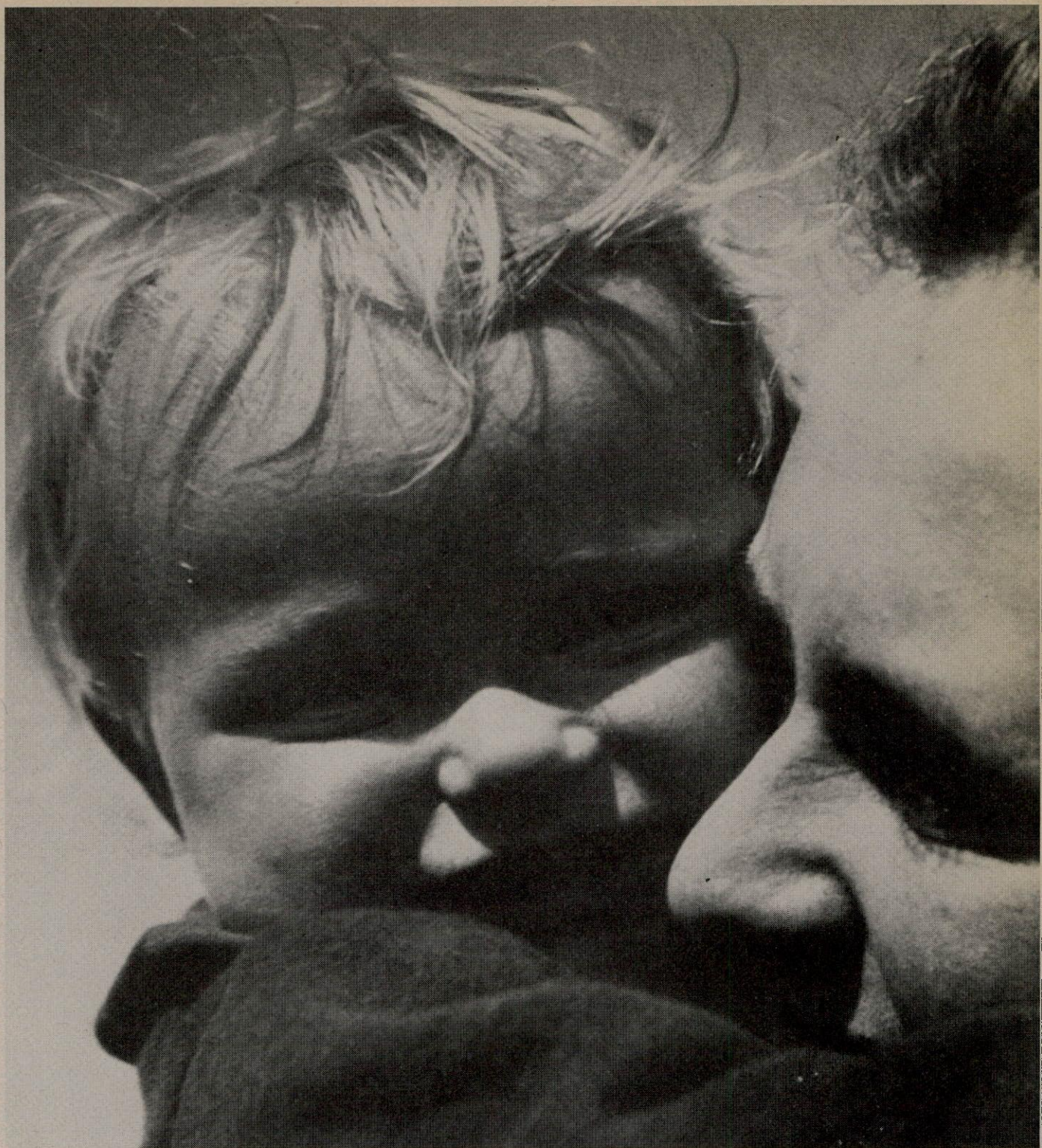
Dit boek wil zeggen, wat tot nu toe on gezegd bleef: deze twee machten kunnen op aarde niet naast elkaar blijven bestaan. Maar zelfs verstandelijke overtuiging, dat de atoomkracht de oorlog zinloos heeft gemaakt, is niet genoeg; want de eerste dode in elke oorlog is het gezond verstand. Wij moeten kiezen, nu, tussen vrede en verdelging. Maar deze keuze is alleen mogelijk vanuit de enige kracht, die sterker is dan de atoomkracht: de verborgen kracht in de menselijke ziel, die elk mens influistert, dat eerbied voor het leven, eerbied voor de medemens, eerbied voor zijn anderszijn, de enige waarborg vormen voor aller voortbestaan.

De ontketende atoomkracht dwingt tot de keuze tussen voorspoed en vernietiging. En er is slechts één mens, die deze vernietiging voorkomen kan.

Die mens zijt gij.

A. DEN DOOLAARD

De hierboven (verkleind) afgedrukte pagina's en de twee op de volgende bladzijden vormen de eerste van het boek „De toekomst in uw handen” (Oslo 1955, W. Gaade N.V.-Delft; 160 blz. waarvan de helft foto's). A. den Doolaard (tekst) en Cas Oorthuys (foto's) maakten dit grootse en aangrijpende werk – dat nauwelijks aan actualiteit heeft ingeboet – in nauwe samenwerking met en op verzoek van de internationale uitgeversorganisatie Stichting „Library of Peace”, opgericht door dr. Max Tau in Oslo.

hoe is dat hier in Nederland? Daar zijn het ook maar een paar mensen. Heel belangrijk is dus hoe zo'n kleine groep denkt.

Nog een andere factor die zich ertegen verzet is dat de bewapening, wat in de werktuigbouwkunde heet een eigen momentum, een eigen stuwende kracht heeft. Die hele fabriekage is zo'n complex, daar verdienen zoveel mensen hun brood in, dat ze blijft bestaan. In de VS werken er honderdduizenden in en zijn er miljarden mee gemoeid. Dat is wat ze in de VS de stalen driehoek noemen, dat zijn de militairen, de politici en de geleerden/technici.

Wat Eisenhower het militair-industrieel complex noemde?

Het is niet alleen militair-industrieel, maar het militair-industrieel-akademisch complex. Daar horen ook die denk-tanks bij. Als iets van de teken-tafel komt dan is er al zoveel geïnvesteerd en zijn er zulke belangen mee gemoeid, dan moet het ook in productie worden genomen. Dan wordt er gelobbyd. Dat gebeurt door de industrie via mensen die ze speciaal daarvoor in dienst hebben. Ik heb hier een staatje uit het boek „Defended to death” (Tot de dood verdedigd), van de 20 grootste Amerikaanse ondernemingen die zich met bewapening bezig houden.

Het aantal pleitbezorgers, lobbyisten, dat ze in Washington hebben, is bijv. voor General Dynamics 113 gepensioneerde generaals, kolonels en kapiteins ter zee enz.; Lockheed, internationaal bekend van zijn omkoperijen, die heeft er zelfs 210. En zo gaat het door.

Om nieuwe wapensystemen er maar door te drukken is niets te dol. Die economische factor is van het grootste belang. Het gaat om geweldige bedragen. Weinberger, de Amerikaanse minister van defensie, heeft onlangs een nieuw plan ingediend van 1,6 triljoen. Dat is een reeks nullen van hier tot het raam uit.

– Mama, waar is papa nu?

– In de oorlog, kind, dat weet je toch.

– Ja, maar waar in de oorlog?

– Dat weet ik niet, liefje, dat mag hij niet schrijven.

– Waarom niet, mama? Ik wil weten waar mijn papa is.

– Papa mag niet schrijven waar hij is. Maar dat duurt nog heel even en dan komt hij weer thuis.

– Dat heb je al zo dikwijls gezegd. Als ik te laat thuis kom en ik wil je niet vertellen waar ik geweest ben, dan heb ik iets stouts uitgehaald. Wat doet papa in de oorlog?

– Dat weet ik niet, kind. En ga nu maar slapen.

– Doet hij in de oorlog wat de oorlog hier doet? Gooit hij ook bommen op huizen en op kinderen?

– Nee, kind, hij vecht op de grond.

– Maar doet hij dan ook dingen, waar mensen van dood gaan?

– Ik weet het niet, kind, maar luister nu eens goed naar mama. Wat papa doet, dat moet hij doen. En het is heus de laatste keer, dat mensen zo met elkaar vechten. De stoute mensen, die dit keer begonnen zijn, krijgen straf en dan is het voorgoed uit, dan blijft het vrede.

– Wat is vrede, mama?

– Zoals het vroeger was, voor papa wegging, en zoals het weer worden zal. Heus, alles wordt dan weer zoals vroeger.

– Krijg ik dan weer elke avond een nachtzoen van papa en van jou natuurlijk?

Maar de voornaamste faktor vind ik nog altijd de legendeforming, het vooroordeel, dat is onuitroeibaar. Ik heb in de VS, in de 50-er jaren nog meegemaakt dat mensen tegen me zeiden: Het is toch verschrikkelijk in Rusland, daar zijn vrouwen gemeenschappelijk bezit. Dit soort opvattingen blijven allemaal hangen en de mensen blijven dat geloven. Die misverstanden over en weer, ik zei het zoëven al, die zijn onuitroeibaar.

Dat twee grootmachten tegenover elkaar staan is toch geen nieuw verschijnsel in de geschiedenis?

Dat klopt. Dat was al in het oude

Griekenland met Athene en Sparta, die elkaar het licht in de ogen niet gunden. Dat was ook al met Rome en Carthago. . . Nu komen we eigenlijk op psychologisch gebied. Waar komt het geweld in de mens vandaan en de neiging tot geweld?

Uiteindelijk kom je bij die vraag uit?

Ja, want dat is in letterlijke zin, de uiteindelijke oorzaak.

In „Het leven van een landloper“ noemt u de verdraagzaamheid als de moeilijkste van alle deugden. Zou daarmee de vrede kunnen worden bereikt?

Ik weet het niet. . .

Lees Erasmus' „Lof der zothed", zoveel eeuwen geleden en sinds die tijd is er wat dat betreft niets veranderd. We hebben nu, sinds Japan gecapituleerd heeft, al meer dan 130 oorlogen gehad, geen kernoorlogen, maar wel oorlogen waar miljoenen mensen bij betrokken waren. Mensen als collectief zijn afschuwelijk onverdraagzaam en hebben onderling ook angst en wantrouwen.

Waar is de logica als men dan zegt dat grote staten dat niet zouden mogen hebben? Waarom zouden de heren Reagan en Andropov, voor zover hij nog recht overeind staat, elkaar over

de wang moeten aaien wanneer ik ru-zie maak met mijn buurman?

Dat klinkt als een soort doem-denken, zo van er is echt niets aan te doen. . . Al was er echt niets tegen te doen, dan zijn er toch altijd gekken die door hun geweten gedwongen worden om dat toch te proberen. Maar. . . verstandelijk zeg ik, net als Albert Schweitzer, met mijn hersens ben ik een pessimist maar met mijn hart een optimist.

U bent militair geweest?

Ik was gemilitariseerd, le luitenant, bij Radio Oranje. Mijn militaire ervaring is buitengewoon gering. Wij hadden een korte officiersopleiding gehad, waar je correct leerde groeten, een beetje marcheren en schieten. En theorie militaire begrafenis niet te vergeten, heel opwekkend. Na de oorlog heb ik mezelf min of meer tot verbindingsofficier gebombardeerd op Walcheren bij de drooglegging. In Nederland heerste toen de staat van beleg en als je geen militair was dan kon je niet uit de voeten. Dat is eigenlijk de enige oorzaak dat ik in uniform heb rondgelopen, maar een militair ben ik nooit geweest.

Eigenlijk een onbehoorlijke vraag: Als u nu in militaire dienst zou moeten, wat zou u dan doen?

Ik weiger altijd te antwoorden op hypothetische vragen. Het stellen van dit soort vragen is de methode McCarthy, daar werden mensen toen veroordeeld op hun antwoorden op hypothetische vragen. Ik kan enkel antwoord geven op vragen, wanneer ik voor die keuze zou staan. Ik ben een ervaringsmens.

U hebt gelijk. Deze vraag was slechts een aanloopje naar de volgende. Waar liggen voor u de grenzen van de geweldstoepassing?

Kijk, wanneer ik in een moeilijke buurt zou wonen en ik zou lijfelijk worden aangevallen met de bedoeling mij te beroven, mij ietsel toe te brengen, dan sla ik terug. Ik heb twee jaar aan judo

gedaan en ik heb gebokst, ik ben niet weerloos. Ik verzet mij tegen geweld, maar. . . ik begin niet. Men moet natuurlijk wel onderscheid maken. Is het al of niet met voorbedachte rade? Is het al of niet georganiseerd geweld?

Waarschijnlijk ook het doel?

Ook dat. . . Ik ben geen Tolstojaan,

„Ik ben geen aanhanger van de absolute geweldloosheid“

geen aanhanger van de absolute geweldloosheid. Ik geloof ook niet dat het voor de Nederlandse vredesbeweging, met al haar schakeringen, enig doel zou hebben om te gaan streven, naast beperking of afschaffing van kernwapens, naar de absolute afschaffing van een leger, dat zou veel te ver gezocht zijn. Ik ben er wel voor, dat staat ook in „Ik ben tegen“, dat Nederland zich zo snel en resoluut mogelijk terug zou trekken uit de NAVO. De mooiste leuze die ik 29 oktober op de anti-kernwapendemonstratie in Den Haag heb gezien was: „In 1984 met Luns de Navo uit“. Dat was verneukeratief mooi. Ja, dat vond ik werkelijk prachtig (lacht er hartelijk om). Ik kom tot deze opvatting zuiver op gronden van zelfbehoud voor een land waar ik nu eenmaal geboren ben en mij dus enigszins verantwoordelijk voor voel.

Nederland moet een nieuw vredesgebied worden. Kunt u die gedachte nader toelichten?

Je moet met die kernwapens uitgaan van het einde, van „the worst possible case“, de allerslechtst denkbare mogelijkheid. In mijn hele redenering dat Nederland de NAVO moet verlaten, ga ik uit van het slechtst denkbare geval, namelijk een kernoorlog. Bovendien ga ik uit van de kwetsbaarheid van Nederland, dat voor 1/3 deel onder de zeespiegel ligt. En met een zeer fijn vertakt aardgasnet dat slechts zo'n 80 cm onder de grond ligt. Van dit land blijft niets over wanneer de tegenstander, ik wil niet eens zeggen vijand, er een paar 20-megatonbommen op gooit. Dan bestaat Nederland eenvoudigweg niet meer! Dan breken de dijken door en loopt de zaak onder water en de rest van het land staat in de fik.

Daar wordt nooit over gesproken.

Als je nu uitgaat van de gedachte dat Nederland betrokken raakt bij een kernwapenoorlog en dat Nederland er door een paar bommen uit zal zien als een verschroeid blad papier of een aangebrande biefstuk, met miljoenen doden, dan zeg ik dat is me een te groot risico. Ik ga proberen dat te verzekeren. . . maar in alle polissen van alle verzekeringsmaatschappijen staat „met uitzondering van kernwapenge-weld“, dat wensen ze niet te verzekeren.

Als je een risico, volgens de wijsheid van verzekeringen, niet verzekeren kan, dan moet je dat risico proberen af te stoten. Ik geloof dat wanneer Nederland zich terug zou trekken op weloverwogen, verstandelijke gronden, we alleen maar beter af zouden zijn. Bij mij spelen daarenboven nog heel andere gronden, namelijk zedelijke. Deze wapens zijn geen wapens maar massa-uitroeimiddelen, dat is eenvoudigweg onverenigbaar met een natie die zich zogenaamd christelijk noemt. Maar al zou men zich maar terugtrekken op verstandelijke gronden. Wat kunnen wij maken in het gevecht tussen die grote jongens? We kunnen alleen maar een doodklap krijgen. Wat zoeken we nog langer in dat gezelschap? Als we eruit zouden stappen zou dat ook een zekere schokwerking hebben.

U denkt aan een voorbeeldwerking zoals met Denemarken?

Ja, maar Denemarken en Noorwegen zijn nog lang niet ver genoeg gegaan, die zijn nog lid van de NAVO gebleven, die willen alleen op hun grondgebied geen kernwapens hebben. Die twee landen zouden er dan mee uit moeten. Een atoomvrij gebied dwars door Midden-Europa moet er komen. Daar zijn niet de Russen, maar wel satellietstaten als Polen, Tsjechoslowakije, de bevolkingen althans, volkomen toe bereid. Nu is het treurige feit dat die bevolkingen niets te vertellen hebben; maar die bereidheid is er. We zouden er in elk geval, als we uit de NAVO gingen, bij een kernwapenconflict niet slechter af komen, dan de kans op dit ogenblik is.

Kunnen zeggen wat je wilt is belangrijk voor u en van machthebbers moet u

„Als je een risico niet verzekeren kan, dan moet je dat risico proberen af te stoten“

ook al niet veel hebben. Zou u in de Sovjet-Unie kunnen leven?

Nee, oh nee. Ja, ik zou er wel kunnen leven, maar ik zou er wel binnen zeer korte tijd in de bak zitten. Want ik zou natuurlijk omgang zoeken met gelijkgezinden en dan kom je daar direkt in de ondergrondse terecht. Ik zou er ook

niet graag als correspondent voor Nederlandse bladen meer willen werken, dan krijg je dat kazerneleven. In zo'n blok flats wonen met een schildwacht voor de ingang en dat al je gangen worden nagegaan. . . Nee, dat is niets voor mij, daar zou ik de kriebels van krijgen.

U bent steeds zeer goed geïnformeerd. In „Ik ben tegen“ verbaast u zich erover, dat bijv. militairen en kamerleden soms zo buitengewoon slecht geïnformeerd zijn. U spreekt zelfs van „ergerlijke onbelesenheid“. Hoe komt u aan uw informatie?

„Ik ben tegen“ is maar een verzameling artikelen. Op het ogenblik ben ik bezig aan een nieuw boek „Halen wij het jaar 2000?“, over de intieme geschiedenis van het atoomtijdperk vanaf 1896. Daar moet je natuurlijk een hoop achtergrondkennis voor hebben, ook historisch. Om daaraan te komen is niet zo gemakkelijk maar wel mogelijk. Dit boek, „The effects of nuclear weapons“, is de bijbel van de Amerikaanse bewapenaars. Ik heb net weer een nieuwe editie gekregen. Je moet wel enig verstand hebben van wis-, schei- en natuurkunde, daar moet je op voorbereid zijn.

„Geestelijk verzorger in de krijgsmacht lijkt mij een van de moeilijkste banen op aarde“

Zen deel van die grondkennis moet je eigen maken wil je kunnen meepraten. Ik wed dat veel zogenaamde experts mij niet eens het onderscheid kunnen duidelijk maken tussen alfa-, beta- en gammastralen en hun effecten. Dan staan ze met hun mond vol anders.

Op welke groeperingen heeft u eigenlijk nog uw hoop gevestigd?

Ja, als de druk toeneemt moet je tegendruk uitoefenen, maar ik vraag me af of de vredesbeweging daar wel voldoende toe in staat is. Voor mij is het enige middel dat zoveel mogelijk mensen in beweging komen. Dat ziet men nu ook gebeuren, ook in de VS. Of het voldoende zal zijn? Toen in 1961 de eerste anti-atoombomtocht in Nederland werd gehouden waren er 2000 mensen. Nu zijn er 550.000 mensen en wat is de uitwerking? Niets! Geen minister die er z'n mond over open heeft gedaan. Het is zorgvuldig officieel loodgezwegen! Zelfs Van Agt had nog de beleefdheid bij de vorige manifestatie te zeggen of te liegen: Ja, daar zullen we toch rekening mee moeten houden. Ze zijn gewoon niet van plan er rekening mee te houden. We kunnen doorgaan met demonstreren tot we blauw zien! Dit heeft een momentum, dit rolt verder. Wij krijgen hier die ruisraketten! Misschien kunnen kleine, belangrijke groeperingen als medici nog wat bewerkstelligen, voor de

rest zie ik het somber in.

Er is ook zo'n ontstellend gebrek aan voorlichting en als die gegeven wordt is het vaak ook nog verkeerd. Er zijn nu langzamerhand een paar goede films, zoals „The day after“ die in de VS en Engeland al op de TV is geweest. Komt hier in de bioscoop, wat ik verkeerd vind, die moet natuurlijk op de TV komen. Verbeeld niet dat het dat is hoor. De eerste reactie uit Japan was dat het veel en veel erger was. Het is onvoorstelbaar, maar er gebeurt veel te weinig tegen. Iedereen heeft het te druk. . .

In „Ik ben tegen“ schrijft u over de predikant die een gebed uitspreekt vlak voor het vertrek van de vliegtuigen naar Hiroshima. Hoe kijkt u eigenlijk tegen geestelijke verzorging in de krijgsmacht aan?

Dat lijkt mij een van de moeilijkste banen op aarde. Ik wil niet zeggen dat het een noodzakelijk kwaad is, want een kwaad is het niet, maar het brengt met zich mee een noodgedwongen tolerantie van het kwade dat mij nadenkend maakt.

Dat is wat je noemt een diplomatiek antwoord. . .

Ja, maar het is ook een heel tere materie. Ik kan volkomen begrijpen dat er mensen zijn die zich daartoe geroepen voelen, maar hoe bijv. met volle overtuiging, tijdens de Vietnam-oorlog, een Amerikaanse kardinaal Spelman, met Kerstmis naar Vietnam kon vliegen om bij die afschuwelijke moordpartijen, verbrandpartijen met napalm, daar, min of meer zalvend Kerstmis te gaan vieren met de troepen, dat gaat mijn verstand te boven. Over mijn gevoel praat ik maar niet eens.

U zei al, dat het vraagstuk van de kernbewapening voor u, in diepste wezen, een zedelijk probleem is. Wilt u dat tot slot nog toelichten?

Dat hangt nauw samen met die uitspraak van die kerngeleerden uit het begin van ons gesprek. Deze wapens in hun huidige dimensie zijn volstrekt mensontkenkend. Kernwapens zijn voor mij het geïncarneerde kwaad. Toen ik in de VS was, toen dat debat over de H-bom op gang kwam, verscheen er in de New York Times een artikel van twee heel bekende journalisten, te weten de gebroeders Alsop. Die schreven toen: „Het gebruik van de diepste geheimen van de schepping voor vernietigingsdoeleinden is een verschrikkelijke daad waarvan men de gevolgen niet kan overzien. Deze daad bedreigt hoe dan ook de rede der natuur.“ Want wat er gebeurt in die kernwapens is dat één van de scheppingskrachten, namelijk de kracht die de kernen van de materie bijeenhoudt, dat die kracht in een H-bom wordt gebruikt om een tweede scheppingsgeheim te misbruiken, namelijk de kracht van de zonnestraling. De mens heeft voor de tweede maal het vuur uit de hemel gestolen. Prometheus was de eerste en nu zijn er bataljons Promethei die hetzelfde doen en de zon op aarde halen om hun medemens te verbranden. Daarom is dat voor mij een zedelijk probleem. Hiervoor zullen wij ook gestraft worden. (zacht) Wij zijn te ver gegaan, dat is zeker.

Wim Heij (ook de foto's) en Frank Spoelstra

EGO wil niet langer een roepende in de woestijn zijn

„Jood, erger je niet“

In enkele Duitse scholen en in discotheken is een nieuw spelletje gesignaleerd. Het heet „Jood, erger je niet“ en is een variant van het overbekende „Mens erger je niet“. Het spel is getekend als de zeshoekige Davidster en het is de bedoeling dat je de pionnen zo snel mogelijk op hun plaats hebt. De pionnen stellen joden voor en hun thuishavens zijn vernietigingskampen als Auschwitz, Majdanek en Treblinka. Wie het eerst de joden in de thuishaven heeft, is de winnaar. Het spel zou zijn verspreid door een neo-nazistische groep, de Viking-Jeugd. Je kunt je schouders ophalen over zoiets en de samenstellers voor gek verklaren. Maar hebben mensen niet heel vaak hun schouders opgehaald bij soortgelijke berichten? Vroeger, toen ze niet beter wisten?

Gek

Op een muur langs een open terrein in een Rotterdamse stadsvernieuwingswijk waren leuzen geschilderd in de trant van **Alle gastarbeiders het land uit en Alle Turken dood**. Buurtbewoners die het zat waren dit elke

keer te moeten lezen, belden de gemeentereiniging. Die belofte zo snel mogelijk te komen.

Maar een paar weken later stond het er nog precies zo. Daarop kalkten de buurtbewoners er zo mogelijk nog groter boven: **Prins Claus is gek**, en weer belden ze de gemeentereiniging. Ze vertelden erbij welke belediging er inmiddels aan toegevoegd was.

Na twee uur was de reinigingsdienst ter plekke; de bewoners konden tevreden zijn over hun tactische zet. Maar wie schetst hun verbazing toen ze ontdekten dat de reinigingsdienst maar half werk geleverd had. De mededeling over prins Claus was verdwenen, maar **Alle Turken dood** stond er nog.

De reinigingsdienst is gek.

Folder van 'De Telegraaf'

**DE TELEGRAAF
EEN HELE
WEEK GRATIS!**

GOTSPE

JAN KAL

Een moeder met haar dochter op een bank. Als achtergrond: het beeld van Anne Frank. Ze lezen lachend in *De Telegraaf*. Waaraan gaat die reclamefoto mank?

Wie boog voor 't Herrenvolk als willig slaaf? Wie likte hun de moffenlaarzen braaf? Haal eens de oude leggers van de plank. Wat staat daar, zonder achterafgeschaaf?

De vrouw leest: *Hitlers 'dagboeken' zijn vals*. Maar jullie dagblad, en *Het Achterhuis*, zijn echt, handlangers van het hakenkruis.

De gotspe, Anne Frank ervoor te claimen de krant van collaborateurs te nemen. Wat had zij zelf hiervan geschreven als...

Oproep

In verband met mijn afstudeerscriptie voor het Humanistisch Opleidings Instituut, over humanistisch geestelijke begeleiding van mensen met problemen t.a.v. de verwerking van hun homoseksualiteit, zou ik graag in kontakt willen komen met hen die daar in een van de werkvelden (b.v. leger, gevangenis, studentenbegeleiding of via groepswerk) ervaring mee hebben gehad.

Alle informatie en gegevens worden uiteraard vertrouwelijk behandeld. Sjf Graat, Ekamastraat 320, 2035 VN Haarlem. Tel.: 023-334481.

Iverpeinzingen van een afgezwaaide soldaat

De kapitein

Heeft men het recht om over een kapitein te oordelen? Ik denk van wel. In de eerste plaats velt hij ook over jou een oordeel, het is niet meer als billijk dat dit wederrechtelijk is.

Op de tweede plaats: zo'n man bepaalt voor veertien maanden je denken en handelen, zijn overheersing is zo groot, dat je er niet van buiten kan hem te zien staan.

Dat je dit niet te rauw mag doen, preekt voor zich, want de man heeft een dubbel gezicht. Aan de ene kant vertoef hij in kringen van hogere officieren, aan de andere kant gaat hij om met onderofficieren, korporals, en

soldaten. Vind hiertussen maar eens een houding die beiden bevredigt. Dat is verdomd moeilijk. Hij wordt hierbij ondersteund door de Military Look, een precies uitgekende houding, maar dat is niet genoeg, hij moet zelf de plaatjes inkleuren.

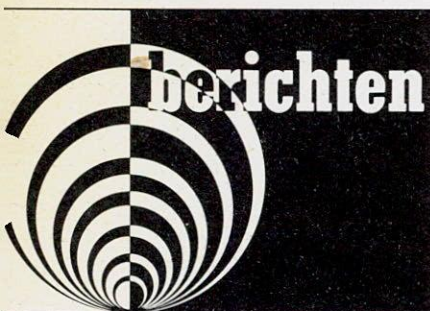
Verder weet je geen bliksem af van wat zijn taak is, de moeilijkheidsgraad, de procedure waaraan hij zich dient te houden: niets weet je. Je ziet hem alleen maar.

Tijdens appel en de Krijgstuchtelijke Afdoening.

Dan is het een schier onmogelijke opgave, om juist een beeld van de man te vormen, op een netvlies, dat al enigszins vervormd is, maar het moet toch. Vervolgens zijn direkte steun en toever-

laat, de plaatsvervangend cc. Ze zitten samen op hun bureautje, drinken thee 's middags, eten samen hun boterhammen op en regelen zo het verloop van de dienstdienst van een compagnie soldaten. Lichting 79-2, Bravo-compagnie. Heeft men het recht om over soldaten te oordelen? Ja, ik was er zelf een en dat maakt het een stuk gemakkelijker, want je zit er nu eenmaal tussen. Ook dit dient met enige clementie te gebeuren, zij zijn nergens in gegroeid, maar werden voor een blok gesteld.

(Uit: In memoriam lichting 79-2 van Emile van Paridon, verzameld door Paul Vonk)

Humanistisch voorjaars-weekend

Ook deze lente organiseert de homoproep van het Humanistisch Verbond een lang weekend onder de titel „Humanisme, Seksualiteit & Relaties“. Het gebeuren vindt plaats van vrijdagavond 13 april tot en met zondagmiddag 15 april, in vormingscentrum De Apellerput te Heeze (bij Eindhoven). Er is plaats voor tachtig mannen en vrouwen die in groepen verschillende thema's ter hand nemen. Enkele onderwerpen: humanisme en emancipatie, eestelijke weerbaarheid, huwelijk en homoseksualiteit, mannavriendchap, kontakten leggen, en spel.

In sommige groepen ligt de nadruk op discussie, in andere groepen op uitwisseling van persoonlijke ervaringen en creatief spel. Gemeenschappelijk is de humanistische levensbeschouwing die de sfeer van het weekend bepaalt. De prijs voor het weekend varieert van 80,- tot f 110,-. Belangstelling?

Vraag nadere informatie en het inschrijfformulier bij: HV-homowerkgroep, Postbus 114, 3500 AC Utrecht.

Tweedaags congres 'Tussen crisis en oorlog'

De stichting Maatschappij en Krijgsmacht organiseert een tweedaags congres over het thema Tussen Crisis en Oorlog, Krijgsmacht en Defensie in de Jaren '30.

Plaats: Nieuwe Kerk aan het Spui te 's-Gravenhage, data: 10 en 11 mei 1984.

10 mei, aanvang 09.45, einde 17.00 uur.

Onderwerpen en sprekers:

1. In de schaduw van de oorlog: de internationale vervlechting van crisis en krijgsmacht. (prof. dr. H. W. von der Dunk, tevens voorzitter van deze eerste dag).

2. De onvoorbereide generatie: jeugdbeweging tussen twee wereldoorlogen. (prof. dr. J. S. van Hessen).

3. Kerk, coalitie en krijgsmacht: de opvattingen binnen de katholieke en protestantse zuil inzake het defensieprobleem. (drs. J. A. M. M. Janssen).

4. Liberalen, Vrijzinnig-Democraten en hun opvattingen over het defensievraagstuk. (H. J. L. Vonhoff).

11 mei, aanvang 10.00 uur, einde 17.00 uur. Onderwerpen en sprekers:

5. De krijgsmacht als Cassandra: toekomstverwachtingen van Nederlandse militairen. (prof. dr. G. Teitler).

6. Met toestemming van den Opperbevelhebber: van „Mobilisatieclubs“ tot

„Algemeene Vereeniging voor Gemoobiliseerden“. (drs. J. W. M. Schulten).

7. Eer en erewoord: de houding van Nederlandse militairen na de nederlaag. (drs. Ph. M. Bosscher).

8. Crisis, krijgsmacht en oorlog opnieuw beschouwd: een terugblik vanuit de jaren '80. (prof. dr. J. C. H. Blom, tevens voorzitter tweede dag).

Belangstellenden wordt verzocht zich voor deelneming op te geven door middel van overschrijving van f 60,- voor beide dagen of f 30,- indien men slechts één dag wenst deel te nemen. Overmaking op gironummer 479513 van Stichting Maatschappij en Krijgsmacht. Bachmanstraat 1, 2596 JA 's-Gravenhage. Tel. 070-461259. Vermelden „deelneming 10, 11 of 10 en 11 mei“. In het bedrag is tevens de lunch begrepen.

Ook de F16 is op de markt
een daler waard

Werk en vrije tijd

De vrije tijd is raar verdeeld. De één heeft veel meer dan de ander. Wanneer iemand zegt: ik heb werk, dan bedoelt hij of zij meestal dat men een betaalde baan heeft. Maar als iemand geen baan heeft, praten we niet over vrije tijd, maar over werkloosheid. Dat klinkt negatiever dan vrije tijd en dat is niet zo gek, want teveel vrije tijd vinden mensen vaak niet plezierig. Het woord vrije tijd klinkt heerlijk positief, maar als iemand maandenlang alleen maar vrije tijd heeft en geen werk, dan praat men liever van verveling. Met Guido Bindels, Jos van der Heijden en Pauli Jansen praatte raadsman Wim Reinders over de verdeling van werk en vrije tijd. Alle drie zijn ze in opleiding voor sergeant bij de genie in de Lunettenkazerne in Vught.

Hoe zien jullie het verschil tussen werk en vrije tijd?

Pauli: Ik ben zes maanden werkloos geweest, maar dan valt die vrije tijd vies tegen. Op een bepaald moment weet je niet meer wat je moet doen. Dan heb ik al getraind voor de flauwe kul en allerlei dingetjes gemaakt en dan begint het echt wel te vervelen. Ik heb ondertussen ook af en toe gewerkt en dan krijg je meer de scheiding tussen vrije tijd en werk. Dat is heel fijn, dan geniet je ook meer van je vrije tijd.

Jos: Het hangt ook af van waar je woont. Als je vijfhoek in een flat woont en je hebt geen ruimte voor je hobby's, dan heb je niet veel aan vrije tijd. Dan zou ik 't liefste niet thuis zijn. Ik kan me voorstellen dat mensen dan de kroeg ingaan om maar niet tussen die vier muren te zitten.

Guido: Op dit moment heb ik nog voorkeur voor vrije tijd. Na al die jaren op school ben ik aan werken nog niet toegekomen en dan heb je 't druk met een heleboel dingen. Maar ik ben het met

Jos en Pauli eens: als dat lang duurt en je weet niet meer wat je moet doen, dan ben je wel blij dat je werk hebt. Misschien idealiseer ik de vrije tijd tijd wel, maar het lijkt me best leuk om een halve dag te werken en een halve dag vrij te hebben. Dan pik je van alles wat mee.

Wat verwacht je van je werk?

Pauli: Ik wil voldoening vinden in m'n werk, er zin in hebben, er mezelf in kwijt kunnen. Geld vind ik helemaal niet belangrijk, je moet jezelf kunnen ontplooiën. Geld is een bijkomstigheid, een duurdere auto dan een eend vind ik niet nodig. Als ik m'n hobby's maar kan betalen.

Guido: Als je werkt, zit je in een bepaald ritme. Ik denk dat ieder mens dat wel nodig heeft. Vastigheid is ook belangrijk: een plaats waar je iets betekent, waar je op terug kunt vallen. Kontakten met andere mensen in het werk zijn ook belangrijk.

Jos: Ik wil ook met plezier naar m'n

werk gaan. Tot nu toe heb ik niets verdiend, ik wil dan ook wat meer kunnen besteden dan nu. Vrijwilligerswerk wil ik wel doen, maar dan moet ik het wel nuttig en plezierig vinden: in een bos werken bijvoorbeeld. Enveloppen dichtplakken vind ik niks. Maar als je alleen vrijwilligerswerk doet, verdien je niet veel.

Pauli: Als ik evenveel voldoening in vrijwilligerswerk (met behoud van uitkering) zou vinden, doe ik dat werk net zo lief. Dat werk moet dan wel een beetje nuttig zijn.

Guido: Ik denk dat je bij dat soort vrijwilligerswerk heel streng voor jezelf moet zijn. Ik zou het daar wel moeilijk mee hebben, ik zou heel gauw een reden vinden voor mezelf om lekker thuis te blijven zitten.

Even nadenken, hoe dat in elkaar zit: Je krijgt geld omdat je geen werk hebt en je doet werk waar geen geld voor is. Dat vinden ze alle drie gek. Dat Sociale Zaken soms geld in de werkgelegenheid pompt, vinden ze prima. Het geld moet overgeheveld worden uit de ene pot naar de andere pot. Dat lost niet alles op, maar het helpt wel. Dan staan we stil bij de arbeidsmarkt: ruim achthonderdduizend werklozen en honderdduizenden arbeidsongeschikten (samen ongeveer 1½ miljoen niet-werkenden) tegenover bijna vier miljoen mensen die werken.

Geen van de drie vindt het leuk om geen baan te hebben. De meeste mensen denken er net zo over. Maar... hoe krijg je het dan voor elkaar dat ieder een baan krijgt?

Guido: Bijvoorbeeld door arbeidstijdverkorting. Als mensen die nu werken minder gaan werken, kunnen werklozen banen krijgen. Het geld dat je nu uitgeeft aan sociale voorzieningen kun je dan voor wat anders gebruiken. Dan zou er ook meer tevredenheid zijn.

Jos: Als man en vrouw allebei een baan hebben, moet de vrouw ophouden met werken; ze mag wel vrijwilligerswerk doen.

Guido: Dat is merkwaardig, wat je daar zegt: mannen wél werken en vrouwen niet!

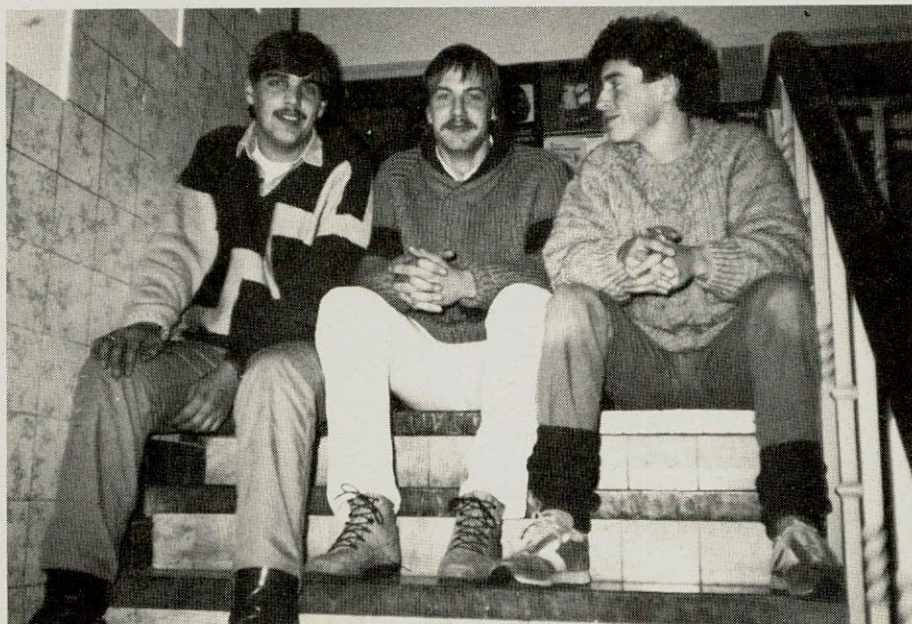
Jos: Ik vind het ook goed als de mannen thuis blijven en de vrouwen gaan werken.

Maar dan kun je de vraag stellen waarom de één de hele week moet werken en de ander dan maar thuis moet blijven?

Guido: Allebei een halve week zou prima zijn.

Pauli: Als twee mensen onder één dak een volledige baan hebben, zou het beter zijn dat ze de helft minder werken, dan kan iemand die geen werk heeft een baan krijgen.

Soms willen mensen dat wel – de vragenstereller onder andere – maar dan maken regels, gewoonten of wetten dat onmogelijk. Dan moeten er nieuwe regels gemaakt worden, naar onze mening.

De gespreksdeelnemers v.l.n.r. Jos, Pauli en Guido

Trimmen: leuke vrijetijdsbesteding of fit blijven voor je werk?

We zien wel in dat het ene beroep meer mogelijkheden geeft dan het andere en er zullen ook wel extra problemen bijkomen, maar die lijken ons niet bij voorbaat onoplosbaar.

Guido: 't Is eigenlijk een heel merkwaaardige situatie. Sommigen hebben maandenlang, jarenlang vakantie en anderen ploeteren maar voort. Alle drie willen ze wel 4 dagen werken in plaats van 5, als er dan nieuwe banen voor in de plaats komen.

Vinden jullie dat jongeren verplicht kunnen worden met slechts 32 uren te beginnen, terwijl de rest 40 uur blijft werken?

Geen van de drie vindt dat eerlijk. Maar kun je mensen dwingen om minder te gaan werken? **Jos** vindt van niet, maar **Guido** is van mening dat mensen die 40 uren blijven zitten, anderen tot werkloosheid dwingen. Het lijkt **Jos** dan ook beter dat de werktijd wat beter moet worden verdeeld: iedereen bijvoorbeeld 36 of 32 uren werken.

Maar dan moeten mensen ook met minder loon genoegen nemen?

Pauli: vindt dat geen probleem. Mensen kopen volgens hem soms veel te gemakkelijk op krediet om maar zo snel mogelijk zoveel mogelijk spullen te hebben. Je zou ook geen nieuwe kleuren-tv kunnen kopen, maar een zwart-witte of een gebruikte. Het is niet zo moeilijk om van wat minder rond te komen, behalve voor de minima.

Als je een dag minder werkt en ook een dag minder verdient, kom je tekort als je een minimum-inkomen hebt. Het minimum-inkomen moet gelijk blijven, misschien een paar procenten naar beneden en dan moeten de hogere inkomens wat meer inleveren. Daar zijn ze het alle drie over eens.

Als je zelf nu 5 dagen werkt, en men vraagt je om 4 dagen te gaan werken

en dus ook minder te verdienen, wat doe je dan?

Jos: Ik zou 4 dagen gaan werken als ik zeker wist dat anderen daardoor aan het werk komen. Ik wil er resultaat van zien.

Guido: Je moet het kollektief doen, met z'n allen, anders helpt het niet. Als je ziet dat je buurman er werk door krijgt, doe je 't ook sneller. In je eentje merk je geen gevolgen.

Pauli: Een schoonzus van me is gestopt met werken, omdat ze zwanger was. Ze heeft geen uitkering genomen, waar ze wel recht op had en ze gaat voorlopig niet weer werken om anderen een kans te geven. Toen ik een uitkering kreeg zei ik tegen de ambtenaar: ik heb teveel aan f 933, doe maar f 500. Ja, dat kan niet meneer Jansen, want dan komen we in problemen met de papieren, was zijn antwoord.

Ja, hoe moet je nu het werk en de vrije tijd op een betere manier verdelen? De mensen die veel hebben zouden iets kunnen afstaan voor de mensen die

niets of niet zoveel hebben, of dat nu werk of vrije tijd is.

Hoe er in hun omgeving over gedacht wordt, weten ze niet precies. Het is geen onderwerp waar veel over gesproken wordt. **Jos** denkt dat zijn vader wel vier dagen zou willen werken, want die heeft tijd tekort voor zijn hobby's. Maar hij heeft daar nog nooit met hem over gepraat. **Guido** heeft meege maakt dat iedereen op de afdeling (in de gezondheidszorg) een halve werkdag en loon heeft ingeleverd om te voorkomen dat er iemand ontslagen zou worden. Niemand weigerde om daaraan mee te doen. Je doet dat ook gemakkelijker als je weet dat je zelf degene bent die er misschien uit moet. Daar heb je wel een halve dag voor over.

Zou je even gemakkelijk een halve of een hele dag inleveren om een onbekende werkloze aan een baan te helpen?

Niet zo gemakkelijk, zeggen ze, maar alle drie zouden ze het wel doen.

Guido, Jos en Pauli hoeven alle drie geen vijfdaagse werkweek. Ze zijn het ook nog niet zo gewend. Mensen die al jarenlang gewend zijn aan 40 uren per week, hebben er vaak moeite mee om daarvan los te komen. Een stapje terug is vaak moeilijk. Maar werklozen hebben al een stapje terug gedaan en langdurig werklozen hebben al een flinke stap terug gedaan.

Werkloos zijn tikt zwaarder aan dan met z'n allen wat minder werken per week. Die kant zouden we dus op moeten. Dan wordt de vrije tijd ook wat eerlijker verdeeld.

Wim Reinders

Bezig in de keuken: werk of vrije tijd?

Edgard Tjtgat

De Vlaamse schilder, etser, houtsnijder, lithograaf, ontwerper van tapijten en illustrator van boeken is stellig een der groten van zijn tijd. Dat is hij geworden dank zij zijn buitengewone oorspronkelijkheid, de onuitputtelijke vindingrijkheid van zijn tintelende geest, maar niet minder door zijn enorme werkkraft. De lichte, vaardige en schijnbaar zo eenvoudige en kinderlijke trant van schilderen en tekenen, waarmee hij aan zijn werk beeldende vorm gaf, was het resultaat van sterke wilskracht en groot doorzettingsvermogen.

Jeugd

Edgard Tjtgat werd in 1879 in Brussel geboren. Zijn ouders verhuisden kort daarop naar Brugge, waar hij, zwak van gestel zijnde, verschillende jaren in een ligstoel doorbracht. Edgard wilde horlogemaker worden, omdat zijn onderwijzeres zo'n mooie koekoeksklok had. In 1888 verhuisde de familie weer terug naar Brussel, waar hij in 1893 in de leer ging bij een uurwerkmaker. Dat duurde echter niet lang, zijn aanleg was beeldend kunstenaar. Voordat Ed-

gard leerling werd van de Brusselse Academie, werkte hij 5 jaar in de steendrukkerij van zijn vader, waar hij als aankomend lithograaf kleuren mengde. Van 1900 tot 1905 kreeg hij op de Academie lessen van Constant Montald, die maar weinig invloed had op zijn vorming. Tjtgat dweepte met Puvis de Chavannes, die enorme wand-schilderingen vervaardigd had in het Panthéon, de Sorbonne en het Stadhuis van Parijs. Als hij een reisbeurs krijgt om Italië te bezoeken, zet hij echter

Tjtgat in brons van Rik Wouters (1910)

geen voet op Italiaanse bodem. Hij volgt de weg die Puvis de Chavannes in Frankrijk heeft afgelegd. In deze tijd bewondert hij ook Ensor, Vuillard en Bonnard.

Vriendschap met Rik Wouters

Tot het begin van de eerste wereldoorlog woonde Edgard eerst in Audergem en later in Watermael. Hier trouwde hij met Maria Demesmaeker, met wie hij tot zijn dood zeer gelukkig leefde. We zullen haar ook vaak op zijn schilderijen tegenkomen. In zijn omgeving woonde in Bosvoorde de jonge schilder-beeldhouwer Rik Wouters. De hechte vriendschap met deze veelbelovende kunstenaar is zeer belangrijk voor Tjtgat. Wouters maakte van hem een kop in brons, die in Rotterdam in het museum Boymans-van Beuningen te zien is. Beide vrienden, die een kom mervol bestaan leidden, trachtten zich tezamen los te maken van het impressionisme onder invloed van het voorbeeld van Cézanne, maar ook dat van Ensor. De schildersproductie kwam langzaam op gang. Tjtgat schildert zijn dorp, o.a. een vrolijke en aktievolle kermis in Watermael.

De vreselijke eerste wereldoorlog bracht Rik Wouters naar Amsterdam, waar hij in 1916 aan een ongeneeslijke ziekte overlijdt. Edgard Tjtgat week evenals Constant Permeke uit naar Londen. Hier maakt hij hoofdzakelijk grafiek, waaronder houtgravures voor boekillustraties, waarbij hem de oude techniek van volksprenten een weg wijzer was. De manier van uitdrukking der vroegste houtsnede heeft Tjtgat verrijkt en verdiept, zonder daarbij de allure van argeloosheid te verliezen.

Terug in Vlaanderen

In 1920 maakt Tjtgat vanuit Londen de

De kunstenaar en zijn model (houtsnede)

Er is altijd een dialoog, ook als hij eenvoudig een boeket bloemen toont: bij een andere schilder zal dat een stilleven worden, maar bij hem wordt er iets over die bloemen verteld. Je weet eigenlijk niet wat, maar het is een verhaal. Er is een mooie stemming, er is een verrukking, daar gaat het in hoofdzaak om. Tijtgat is voor mij dichtelijk en speels tegelijk.

Dr. W. Vanbeselaere

oversteek naar eigen land. Hij vestigt zich in Nijvel, waar hij enige tijd in een fabriek van behangselpapier werkt. Het vak van bloemetjes en lovertjes in lichte pasteltinten ontwerpen, behoorde van nature tot zijn artistieke bagage. In Sint Lambrechts-Woluwe, een voorstad van Brussel waar hij na enkele jaren heentrekt, zal hij tot aan zijn dood blijven wonen en zich geheel aan zijn kunst wijden. Al verandert na zijn terugkeer naar Vlaanderen Tijtgaats manier van werken, zijn uitgangspunt bleef hetzelfde, primitief, speels en een blijde, onbekommerde benadering van het leven. Eenvoudiger wordt zijn stijl en hij kiest zijn onderwerpen uit het leven van alledag. Zijn belangstelling ging uit naar de kermis, het circus, de folklore, het volksverhaal, de liefde en alles wat hij vanaf zijn balkon en door het enorme venster van zijn atelier kon waarnemen. Hij werd de verteller met het penseel, waarmee hij in zijn doeken tot een geheel eigen vorm en kleur kwam.

Tijtgat was een schilder die schiep uit een overdadig gevoel van geluk. Hoewel het Vlaamse expressionisme een sterke invloed uitoefende op de kunstenaars van Tijtgaats generatie, zijn er tussen hun werk en het zijne zeer grote verschillen. Vaak vindt men in

Zondagmorgen te lande, of de familie De Saedeleer (1928)

zijn schilderijen de opgewektheid van een Dufy en de poëzie van Chagall. Tijtgaats amoureuze taferelen, in blijde, lichte tonen, doorzichtig en speels-dichtelijk, zijn als middeleeuwse minneliedjes en ondanks de openhartige, bloeiende erotiek nergens obsceen.

Innerlijke stem

Ik wil u nog wijzen op enkele schilderijen van Tijtgat, waarin zijn grootheid als kunstenaar duidelijk naar voren komt. Een collega van de schilder, Valerius de Saedeleer had zich gevestigd in de omstreken van Oudenaarde. Tijtgat ging hem soms opzoeken en trof hem op een zekere zondag, toen hij met

zijn gezin uit de kerk kwam. Het landelijk-idyllische van het tafereel trof hem, zodat hij er een geschilderde volksprent van maakte met zusters, duifjes, koetjes, huisjes en boompjes. Om meer zachtheid te geven aan zijn kleuren had Tijtgat de gewoonte een matte laag aan te brengen over het afgewerkte doek; de kleuren werden dan fijner en harmonieerden maximaal. Dat is ook gebeurd met „De muzikale pyramide”, een schilderij van behoorlijk formaat, waarop een orkest zijn best doet zo zuiver mogelijk muziek ten gehore te brengen.

Tijtgat was, zo wordt verteld, een groot bewonderaar van de Franse schilder Henri Rousseau (Le Douanier) en bezat ook een collectie werk van zondagsschilders.

„Waarom een mode volgen?” – zei hij eens – „Wie een mode volgt demodeert toch zo snel. Ik heb nooit zulke behoefte gevoeld. Het is toch beter de eigen innerlijke stem te volgen.”

Tot aan zijn dood in 1957, 77 jaar oud, heeft Edgard Tijtgat zijn innerlijke stem gevolgd. Hij was een wijs man, die als een zonnig kind durfde te leven en veel zwaarwichtigheid met zachte spot als onbeduidend deed vervagen.

Jan Kooijman

De slaap der vrouwen doet de mannen dromen (1937)

de groenen drukken je met
hun neus op de feiten

De Hotelrat

Begin vorig jaar trok Klinkhamer met zijn bundel Vreemdelingenlegioenenverhalen „Gehoorzaam als een hond“ sterk de aandacht. In zijn kort geleden verschenen tweede boek „De hotelrat en andere verhalen“ weet de auteur het nivo van zijn verrassende debuut minstens te evenaren.

De nieuwe bundel valt in twee delen uiteen. Het eerste deel bevat vier ver-

halen, waarvan er drie tot het zgn. slagveldgenre gerekend kunnen worden. Enkele verhalen spelen zich af kort na het begin van onze jaartelling (de strijd tussen de Romeinen en de barbaren) en worden gekenmerkt door vrij uitvoerige beschrijvingen van gewelddadigheden.

Vooraf in het tweede deel (twee novellen) is Klinkhamer op z'n best. In beide verhalen is de hoofdpersoon een kleine crimineel die tracht zijn grote slag te slaan en zelfs voor dit doel een vrouw laat lopen. De auteur laat juist in deze twee novellen zien een uitstekend sfeerverhaal te kunnen schrijven.

„De hotelrat en andere verhalen“ door Klinkhamer verscheen bij Nijgh en Van Ditmar, Den Haag, f 23,70.

Kernbewapening

Van de bekende schrijver A. den Doollaard verscheen een verzameling artikelen over kernbewapening, geschreven in de periode 1949-1983. Titel van deze bundel is even simpel als helder „Ik ben tegen“. Den Doollaard is tegen omdat zij gericht zijn „op de willekeurige en wrede vernietiging van schepselen en schepping; een schepping die in vele landstroken door de mensen,

dit door de technocratie uit het lood geslagen zoogdier, toch al op vreedzame wijze ondraaglijk is vervuild door het uitbraaksel van zijn fabrieken en motorvoertuigen“. Er is nu op aarde waarachtig „wel wat beters te doen dan elkaar naar het leven te staan op een manier die gegarandeerd het verlies van eigen hachje betekent“.

De bundel „Ik ben tegen“ eindigt met een open brief van juli '83 aan de minister van defensie, waarin Den Doollaard pleit voor uittreding uit de NAVO. Nederland moet een eiland van vrede worden, is zijn betoog, in plaats van zich „het nucleaire knekelhuis“ in te laten redeneren.

Juist door de scherpe toon laten deze uitstekend onderbouwde artikelen zich goed lezen.

„Ik ben tegen“ door A. den Doollaard werd uitgegeven door Querido, Amsterdam f 12,50.

Chinese wijsheden

De bundel „Chinese wijsheden“ bevat een keuze uit de talrijke levenswijsheden van Chinese wijsgeren (o.a. Confucius, Lao-tse, Li-tji, Meng-tse), overgenomen uit „De Chinese decamaron“. Hieronder een kleine, willekeurige greep:

- Het is beter een kaars te ontsteken, dan te klagen over de duisternis.
- Twijfel is de wachtkamer van het inzicht.
- De toorn is altijd schadelijker dan de belediging die hem heeft opgeroepen.
- Verstandigen eisen alles van zichzelf; dwazen eisen alles van anderen.
- Bij de voordeur weert men de tijger af en door de achterdeur komt de wolf naar binnen.
- Van alle kwaden zijn luxe en overdrijving de ergste.
- Wat blijft er over van heldendom? Een wrakke heuvel waarop het onkruid welig tiert.
- De rijke denkt aan de toekomst, de

arme aan het heden.

Wie liefhebber is van dit soort puntig geformuleerde nadenkers zal in deze bundel veel van zijn gading vinden.

„Chinese wijsheden“ verzameld door Ingrid Stork werd uitgegeven door Omega-boek, Amsterdam, f 9,90.

Koude Oorlog

Met zijn boek „Koude Oorlog. Surrogaat voor oorlog en vrede“ heeft Eddy van den Brink een goede bijdrage geleverd aan de geschiedschrijving over

dit onderwerp. Een boekje dat zich uitstekend leent voor discussie.

Allereerst omdat het niet het verhaal over de Koude Oorlog pretendeert te zijn, maar een verhaal. In de tweede plaats omdat het een prettig leesbaar boekje is, waardoor het toegankelijke materie is geworden voor grote groepen mensen. Kort ook enkele kritische opmerkingen.

De voeding van westelijke zijde (m.a.w. de Verenigde Staten) wordt in het boekje nogal breed uitgemeten en, niet ter onrechte, vaak als welbewuste manipulaties gekenschetst, terwijl het gedrag van de Sowjet-Unie niet of nauwelijks in kritische zin aan bod komt.

Een ander punt is dat Van den Brink de Koude Oorlog nogal Europees ziet. Dat lijkt mij niet staande te houden. De Koude Oorlog speelt zich immers op wereldniveau af.

Desondanks een nuttig boekje.

„De Koude Oorlog“ door dr. Eddy van den Brink werd uitgegeven door De Horstink, Amersfoort, f 14,90.

Mens en Geweld

In het nieuwe boek van Steven Derksen, „Mens en Geweld“, staat het agressie- en geweldsvraagstuk centraal en komt de auteur met een aantal adviezen voor opvoeding en onderwijs hoe agressie kan worden beperkt.

Het boek is ontstaan uit grote zorg over de toename van het geweldgebruik in onze wereld. Dat kan zo niet langer, daar is Derksen heilig van overtuigd. Er is maar één weg naar de toekomst: de weg van het onderlinge begrip en niet die van het geweld.

De auteur waarschuwt echter voor „on-doordacht optimisme en goedkope illusies“, zo eenvoudig is een vreedzame wereld nu ook weer niet te bereiken. Anderzijds meent hij dat in de strijd voor een meer humane samenleving het niet zonder idealisme kan. Realistisch blijven of om met Derksen te spreken: „Wie het mogelijke wil bereiken moet het onmogelijke durven toehopen“.

De auteur is er goed in geslaagd om d

problematiek van agressie en geweld voor de niet zo geschoolde lezer te veralgemenen.
 "Mens en Geweld" door dr. Steven Erksen werd uitgegeven bij Thieme, Rotterdam, f 19,50.

Indische verhalen

Voor het eerst in een Nederlandse vertaling een bundel verhalen van Pramudya Ananta Tur. De auteur geldt als een van de belangrijkste schrijvers van het na-oorlogse Indonesië. Niet alleen het grootste gedeelte, maar zeker ook zijn beste verhalen schreef hij tijdens en kort na de onafhankelijkheidsoorlog (1945-1949) gedurende zijn enkele jaren

urende Nederlandse gevangenschap. In de loop van de jaren '50, na het vertrek van de Nederlanders, ziet Pramudya weinig terecht komen van het nieuwe Indonesië. Hij ontwikkelt zich tot een kritisch en invloedrijk essayist. Vrij snel na de militaire staatsgreep van 1965 werd hij gearresteerd. Onder officiële aanklacht zit hij nog steeds in gevangenschap.
 Centraal in deze bundel („Bericht uit Kebayoran") staat de machteloosheid van het individu in een wrede hemelringende wereld. Of het nu gaat om een afgetakelde hoer, een uitgehuwelijkt kind van acht jaar, de dood van een oude vader, het zijn allemaal hulloze verliezers. De betrokkenheid op de mens is voortdurend voelbaar in deze verhalen.
 „Bericht uit Kebayoran" van Pramudya Ananta Tur verscheen bij Nijgh en Van Ditmar, Den Haag, f 23,-.

Oost/West

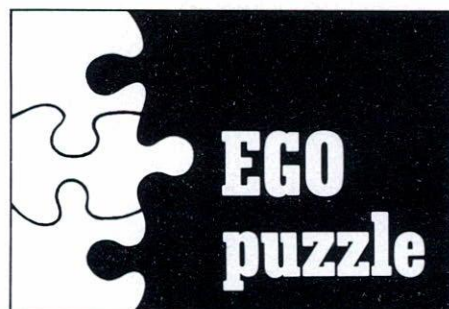
Tussen Oost en West, het Warschaupact en de NAVO, eigenlijk de Sowjetunie en de Verenigde Staten ligt een diepe kloof. De laatste jaren is er een instens zo'n diepe kloof zichtbaar geworden n.l. die tussen machthebbers en volk, elite en massa, top en basis. Dat geldt evenzeer voor Oost als voor West. In het Westen zijn er de vredesbewegingen, in het Oosten de onafhankelijkheidsvredesgroepen, dialooggroepen en de beweging van de mensenrechten.

In de boeiende bundel „Tussen Oost en West Europa" wordt getracht de onderlinge verhouding tussen de begrippen ontspanning, ontwapening en mensenrechten nader te bekijken. Na enkele algemene inleidende artikelen worden achtereenvolgens de ontwikkelingen in de DDR, Polen, Hongarije en Tsjechoslowakije aan de orde gesteld. Vanuit verschillende invalshoeken wordt ingegaan op de mogelijkheden van maatschappelijke hervormingen. In een afsluitend artikel („Strategieën voor de toekomst") behandelt Mient Jan Faber de mogelijkheden voor de strijd van de vredesbeweging te verbinden met de strijd voor de mensenrechten.
 Probleemloos ziet Faber deze noodzakelijke dialoog niet verlopen.
 „Tussen Oost en West Europa" onder redactie van Wim Bartels verscheen als Vredesboek nr. 3 bij De Horstink, Amersfoort, f 15,90.

Stop wapenhandel

Sinds het begin van 1983 heeft Nederland er een nieuwe vredeskampagne bij. Het is de campagne „Stop de wapenhandel - begin met konversie!" van de katholieke vredesbeweging Pax Christi. Belangrijkste oogmerk: (uiteindelijk) het beëindigen van het onderzoek naar en de productie en export van militaire goederen door Nederland.
 Aan de hand van een uitgebreide discussiemap (Dic-map nr. 93: „Stop de wapenhandel - begin met konversie") en speciale nummers van het kampagneblad (verschijnt acht maal per jaar) wil Pax Christi op de volgende vragen antwoord geven:
 - Wat is de omvang van de militaire productie in Nederland? Welke producten worden in Nederlandse wapenbedrijven gemaakt? Waar gaan ze naar toe? Waartoe dienen ze?
 - Welke rol speelt de Nederlandse overheid bij de wapenproductie in ons land en bij wapenexporten naar ontwikkelingslanden?
 - Wat zijn de gevolgen van de verkoop

EGO-puzzle

In de dubbeldikke EGO-special van december was geen puzzle opgenomen, dus over oplossingen en eventuele prijswinnaars hoeven we het hier nu niet te hebben. Als tegenwicht tegen de nogal moeilijke magische trap in het januarinummer, plaatsen we hieronder weer een viertal visitekaartjes. Bovendien onze belofte dat indien de oplossingen van januari en februari samen boven de 25 komen, in het aprilnummer weer winnaars van boeken- of platenbonnen worden bekend gemaakt.
 Door in onderstaande visitekaartjes alle letters van naam en plaats in een andere volgorde te zetten, zijn de vier gevraagde beroepen te vinden.

I. Bel Rotte	E.N. Stouw Heer
F. Frost Eerde	E. Aarts Markt

Stuur de oplossing vóór 7 maart a.s. naar: EGO-redactie, Coornherthuis, Oranje Nassaulaan 71, 3708 GC Zeist. Vergeet niet voorkeur voor boeken- of platenbon te vermelden. Succes!

van Nederlandse wapens aan Derde-Wereld-landen?

- Is konversie (de omschakeling van de productie van militaire goederen naar een productie van civiele goederen) een zinvol en reëel alternatief? Wie aan de campagne wil meedoen kan inlichtingen inwinnen bij Pax Christi, Postbus 85627, 2508 CH Den Haag, tel. 070-631931.

Wim Heij

